

Acest exemplar provine din
BIBLIOTECA ONISIFOR GHIBU
COLECȚIA IRINA CRISTESCU

Ediție aniversară digitală
ONISIFOR GHIBU 140 (1883-2023)
București Mai 2023

Ediție aniversară digitală realizată la 140 de ani de la
nașterea lui ONISIFOR GHIBU București Mai 2023

Digitizare realizată prin colaborarea în cadrul
Proiectului Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni,
Sfântu Gheorghe, Jud. Covasna:
„Onisifor Ghibu - Digitizarea operei editate Ghibu_Digital”
2023

Editor: Irina Cristescu
Digitizare: Corneliu Beldiman

Pagini web:

<https://www.mncr.ro/>

<https://muzeumncr.ro/index.php/expo/personalitati>

<https://onisiforghibu.ro/>

MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

1883-2023 • ANIVERSARE • 140

ONISIFOR GHIBU

OPERA - ACTIVITATEA - OPERA - PUBLICAȚII - PROIECTARE

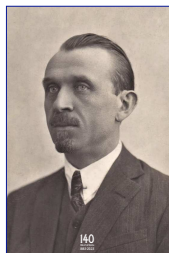
MUZEUL NAȚIONAL AL
CARPAȚILOR RĂSĂRITENI
SFÂNTU GHEORGHE

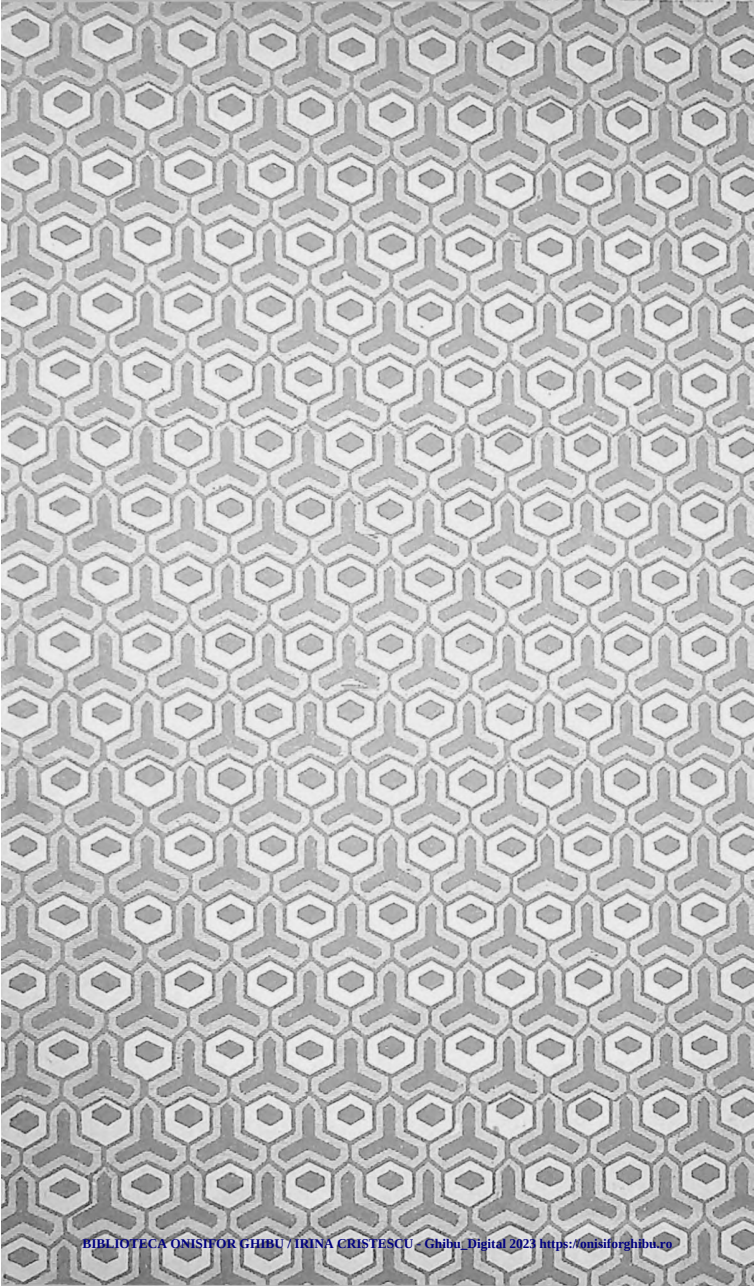
1883-2023 • ANIVERSARE • 140

GHIBU DIGITAL

DIGITIZAREA OPEREI EDITATE

Limba nouălor cărți bisericești

De

Onisifor Ghibu

Reproducere din „Telegraful Român“

Onisifor Ghibu
1905.

Sibiu

Tipariul Tipografiei arhiepiscopale

1905

Stăruințele, cu cari ai noștri cei bătrini s'aũ nevoit întru întoarcerea cărților bisericești din slavonește și grecește în românește pentruca să fie ele de învățătură și înrămare pentru toată sãminția românească, aũ făcut ca după veacuri de sbuciumări și după o robie de un lanț nesfârșit de anı sub jug slavonesc și grecesc „prosteasca limbă românească” să ajungă a putea propovădui prin singură puterea sa la un popor întreg cuvîntul lui Dumnezeu: Romînilor, Moldovenilor și Ungro-Vlachilor.

Principiul limbistic exprimat de Silvestru în predoslovia Testamentului Noũ dela Bãlgrad (1648), cã „cuvintele trebuie să fie ca baniı, cã baniı aceia sînt bunı cari umblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sînt bune, pe cari le înțeleg toți, — iar dacã nu sînt toate cuvintele tuturor spre înțelegere vina este a aceluia, ce-aũ rãsfirat Romîniı printr'atîtea țări de s'aũ amestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăesc toți într'un chip” — trecînd ho-

tarele și adunînd sufletește prin viața culturală pe toți Romîni laolaltă, a adus cu sine aceea ce a făcut pentru Germani la începutul veacului al XVI-lea Luther cu traducerea Bibliei în limba germană: stabilitatea, unitatea graiului romînesc.

Reformațiunea, care a tulburat pentru multă vreme liniștea statelor la începutul evului nou, aruncîndu-și sămințele sale și printre Romîni cu gîndul ca să-i convertească și pe aceștia la „noua lege“, a dat prilej Romînilor, ca să-și poată apăra acel paladiu, care li-a susținut veacuri de-alungul naționalitatea: *limba poporului*, din care au făcut armă atunci, cînd erau mai amenințați în existența lor și cînd încercările de convertire ale reformaților și mai ales ale principilor calvini părea, că vor întuneca pentru totdeauna deodată cu legea romînească și conștiința națională a noastră. Acțiunea reformaților și a calvinilor a produs o reacțiune puternică, care s'a manifestat prin traducerea cu mare sîrguință a cărților bisericești, cari au pus temelia adevăratei limbi literare românești.

Privit mai de aproape acest moment, în istoria stăruințelor Romînilor de a se emancipa de sub stăpînirea limbilor „sfinte“ — slavonească și grecească — și a-și elupta independența sub raportul bisericesc-cultural se pot distinge trei epoce,

carî se deosebesc unele de altele prin limba, din care s'aû tilcuit cărţile bisericeşti şi după influinţa ce a avut-o o literatură saû alta asupra celei romîneşti. Epoca I este epoca slavonă, care se începe cam pe la mijlocul secolului al XVI-lea şi ţine până la sfîrşitul secolului al XVII-lea; epoca a II-a — epoca grecească de pe la sfîrşitul secolului al XVII-lea, până pe la 1830, cînd începe epoca a III-a, epoca modernă, adecă epoca activităţii bisericeşti romîne, care ni-a dat nouăle cărţi bisericeşti¹⁾

Cele dintîi traduceri romîne sînt slave originalelor aproape din cuvînt în cuvînt, — un cuvînt romînesc stă în locul altui cuvînt slavonesc saû grecesc, fără a lua în conziderare dacă se potriveşte cu spiritul limbei romîneşti saû nu. Traducătorii după tipicul slavonesc şi grecesc nu ţin seamă de înţelesul textului ci de cuvinte, pe carî de cele mai multe ori le traduc aşa zicînd literal. În decursul veacurilor limba romînă începe apoi a se emancipa în mod vădit de limba slavonească şi grecească, — traducătorii devin mai iscusiţi şi cu cît un text se copiază mai des, cu atît mai mult se depărtează limba din copie de la isvod, stilul de-

---

¹⁾ Cf. Incercări literare asupra traducerei cărţilor de ritual în Biserica romînă, de P. Dragomirescu. Bucureşti 1895. pg. 42.

vine din ce în ce mai limpede, mai clasic-romînesc, până ce prin Testamentul nou dela Bălgrad (1648) dar mai ales prin Biblia completă dela Bucureşti (1688) „care cuprinde, unificînd, limpezînd şi curăţînd, tot ceea ce se lucrase mai frumos până atunci“ ¹⁾ se pune temelia adevărată şi nestrămutată a limbei literare romîneşti întrucît se poate vorbi de o adevărată limbă literară românească.

Incepînd dela acest dat orî unde trebuinţa făcea să apară vre-o carte bisericească romînă, fie că apărea în Ardeal sau în Muntenia sau în Moldova, ea aducea lumină şi învăţătură tuturor Romînilor, pentru că ea nu era scrisă în jargonul moldovenesc, muntenesc sau ardelenesc, ci în limba dulce şi 'nţeleaptă a *tuturor Romînilor*. Aceste cărţi bisericeşti au statornicit pentru toate veacurile unitatea limbei romîneşti, fiind în acelaş timp adevăratul depozitar al limbei romîne şi isvor viu, din care apoi s'au adăpat toţi aceia, cari după vremuri au cercat să procopsească prin scrisul lor neamul romînesc.

Limba acestor cărţi nu e făcută, ci luată chiar din gura poporului, astfel că traducătorul aceloră nu e decît un răsunset nu numai al limbei ci şi al simţirei şi preste tot al chipului cugetării poporu-

---

¹⁾ Cf. Istoria literaturii religioase a Romînilor până la 1688 de N. Iorga. Bucureşti 1904. Prefaţa.

lui, — după cum foarte nimerit observă metropolitul A. Șaguna în prefața Bibliei sale dela 1856. Limba aceasta introdusă odată în cărțile bisericești și-a aflat și cultivătorii săi harnici, cari au știut-o ținea în curent cu limba vie a poporului și cari au îmbogățit-o și s'au îngrijit ca să se păstreze în starea cum a format-o și desvoltat-o istoria noastră și să o predea și generațiilor următoare, ca pre o moștenire neprețuită, arătînd totodată și calea, pe care trebuie să se urmeze mai departe cu păstrarea și cultivarea ei, căci limba e și ea vie și ca atare e supusă și ea fluctuațiunilor, — ea se limpezește, se desvoltă și se îmbogățește amăsurat gradului de desvoltare și de cultură al poporului respectiv. Ea e ca un pom viu, care în toată primăvara se schimbă: ramurile bătrîne și fără suc se uscă și cad, mlădițele tinere ies și cresc, frunza vestejește și se scutură, dar alte nouă curînd îl împodobește, — toate ale lui se fac și se prefac, numai trupina rămîne aceeași.¹⁾

Această schimbare, prefacere, îmbogățire și perfecționare o putem urmări dela cele mai vechi cărți bisericești, până la cele mai puțin vechi, fiecare ediție mai nouă a cutărei sau cutărei cărți bisericești e un pas înainte, — cu fiecare ediție nouă sin-

¹⁾ Cf. Biblia edată de metropolitul Andrei Șaguna. Prefața pg. VII. Sibiu 1856—1858.

tactica cam intunecată din cauza influințelor străine se limpezește în mod observabil și iese în relief din ce în ce tot mai mult energia și plasticitatea limbii, care apoi la un timp dat ajunge la o formă mult-puțin desăvârșită.

Nu voi urmări evoluția limbii noastre bisericești dela cele mai vechi documente de limbă bisericească până astăzi, aceasta ar trece și preste puterile mele și preste cadrele unui studiu, al cărui scop este prezentarea limbii nouălor cărți bisericești, ci voi începe cercetările mele cu sec. XIX, cu care limba bisericească intră într'un nou stadiu de dezvoltare.

Secolul al XIX-lea a adus în țările române deodată cu multele schimbări — unele provocate de noul curent național din Ardeal, cele mai multe însă răsunete ale revoluției franceze — și necesitatea absolută a lărgirii limbii românești. Cu împrumutarea nouălor noțiuni și forme s'a simțit și lipsa înzestrării acestora cu termeni corespunzători, — limba românească, care s'a dovedit încă cu ocazia primelor începuturi de traduceri săracă în expresii, a trebuit să recurgă la anumite mijloace de îmbogățire a acesteia. Niciind nu s'a dezvoltat atîta zel și nu s'a cheltuit atîta energie pentru limba românească, ca în întîia jumătate a secolului al XIX-lea, dovadă ne sînt diferitele direcții limbis-

tice, în jurul cărora s'aŭ grupat cei mai luminaŭi oameni ai acestei epoci. Aceste direcŭii, cari se cultivaŭ în toate treŭ țările locuite de Romîni, deși diferite ca concepŭie limbistică, urmăreaŭ acelaș scop: lărgirea limbei romînești și punerea ei pe baze solide.

Primele nizuinŭte de a premeni limba noastră parte prin învierea archaismelor, parte prin introducerea neologismelor sînt anterioare secolului al XIX-lea, cu începerea acestuia însă se observă în măsură mai mare tendinŭta de a reforma limba, tendinŭta care a schimbat în măsură considerabilă faŭta limbei romînești, atît a celei bisericești, cît și a limbei literare.

Schimbările acestea, cari aŭ pregătit apropierea limbei de o oare-care unitate nu sînt încă pe deplin lămurite în istoria limbei noastre, nici încît privește limba strict literară ¹⁾ și cu atît mai puțin cît privește limba bisericești, care s'a învrednicit de o regretabilă ignorare.

O foarte nepretenŭioasă încercare de a urmări schimbările limbei bisericești din sec. XIX — mai ales în a doua jumătate a lui — este încercarea de faŭță, căreia nu m'am gîndit nici odată a-ŭ atribui vre-o

---

¹⁾ O încercare foarte laudabilă a făcut în privinŭta aceasta profesorul P. V. Haneș în cartea sa publicată anul trecut: *Desvoltarea limbei literare la Romîni în prima jumăt. a sec. XIX.* București, 1904.

valoare mai mare decît a unei încercări începătoare.

*

Credincios ideilor reformatrice în ale limbei, ca unul care era menit să cheme la viață nouă Biserica romînă și literatura acesteia, uriașul metropolit al Moldovei Veniamin Costachi, decît carele altul mai vrednic n'a ținut în mînă cîrja de metropolit romîn — după cum se exprimă dl N. Iorga — este întîiul, care dă loc schimbărilor și în limba bisericeii, care pînă la el nu făcuse altceva decît se ciselase în continuu dela primele începuturi de limbă bisericească pînă la sfîrșitul veacului al XVIII-lea.

Veniamin Costachi, „ctitorul limbei noastre“ după cum îl conzideră unii,¹⁾ este cel dintîi, care s'a gîndit la lămurirea și lărgirea limbei bisericești într'o vreme cînd „în magistratură și administrație loghiotații metahiriseau simfoniile elinești, în școalele lui Vasile Lupu se parodosea faneros de elevterii și eterie, ear în biserică se doxologhisia: chirie eleison“,²⁾ ear pe de altă parte se mai vorbea de

---

¹⁾ Cf. Cuvîntul tîlmăcitorilor Theologiei Sf. Ioan Damaschinul, citat după studiul P. S. epp. al Rimnicului: Atanasie Mironescu Craioveanu, publicat în nr. 8 al Bisericeii ortodoxe anul 28-lea: De centenarul seminariului Veniamin, pg. 848.

²⁾ Cf. Biserica ortodoxă romînă An. II. pg. 688. Discursul dlui S. Costăchescu.

blosgonii, presusdviî, panimatce și co-
țobeice,¹⁾ și pe cînd limba curată și cu-
rentul sănătos, pe lîngă toate încercările
limbiștilor își urmă cursul său înainte,
strîmătorat dar nu sugrumat. Cu toată cla-
ritatea ei, limba bisericească era încă tot
în măsură destul de conziderabilă îmbîcsită
de slavonisime și grecisme, cu cari mitro-
politul Veniamin a crezut că e neapărat
să se facă ceva în mod hotărîtor. Activi-
tatea lui Veniamin sub acest raport se
estinde la mai multe puncte, cari toate
priveau aducerea limbei la un stadiu, în
care limba bisericească să fie și cea veche
și să țină în acelaș timp cont și de gre-
șalele ce vor avea să fie sterse și de ino-
vațiile ce spiritul timpului le reclamă în
mod absolut.

În activitatea metropolitului Venia-
min sub acest raport se poate vedea apriat
o desvoltare din ce în ce mai largă a ve-
derilor lui dela începutul activității lui și
pînă la sfîrșit. „Limba prea proastă, carea
acum a rămas cu totul neuneltită“ — după
cum zicea el — a început a se preface în-
tr’o „limbă noao romînească — cu zicerî
de obște uneltite și cunoscute întru amîn-
doao țările“, ear mai tîrziu se observă din
ce în ce o apropiere mai mare de credin-
țele nouei școale naționale zămislită în

---

¹⁾ Cf. Melchisedec, Mitropolitul Grigorie Tam-
blac, citat după P. S. Atanasie Craioveanu.

Ardeal. În Prefața la „Istoria scripturii vechi“ dela 1824 îl vedem ocupându-se de chestia neologismelor pe care o rezolveste ca și reformatorii ardeleni (Clain, Șincai și Maior). El recomandă mai departe înlocuirea cuvintelor străine furișate în limbă prin adevărate cuvinte românești, uitate sau părăsite poporului. „Dacă în locul acestora nu se vor lua înapoi cuvintele cele adevărat românești părăsite și uitate, cari se păstrează parte prin cărțile și documentele vechi, parte în gura poporului și dacă nu vom întrebuința pe acestea în locul celor străine, precum au făcut toate națiile ce au voit a se cultivi, — apoi se va împresura graiul național din an în an până ce va lipsi cu totul și prin această va pieri nația românească, precum au pierit națiile ce și-au părăsit limba lor.¹⁾

Mai târziu apoi cuprins tot mai mult de curentul național, devenind cel dintîi în activitatea căruia se vede mai bine decît ori unde pătrunderea treptată a nouălor idei, cari deschiseră cartea istoriei neamului nostru, în principate — ajunge vrînd nevrînd a mărturisi întregul crez al acelei școli, dela latinitatea neamului nostru până la latinitatea limbei noastre și necesitatea ei de a rămînea astfel. Conduc de aceste vederi în jumătatea a doua a activi-

---

¹⁾ N. Iorga. Istoria literaturii romîne în sec. XVIII. București 1901 vol. II. pg. 406.

tății lui Veniamin se face ecoul ideilor amintite și în limba bisericeî, astfel încît condus de acestea introduce un conziderabil număr de neologisme neuzitate până aci nici în limba literară, și cu atît mai puțin în cea bisericească. În chipul acesta, urmărind acelaș scop pe care îl urmărea vrednicul său antecesor Iacob Stamati adecă „îndreptarea și împodobirea limbei moldovenești“, Veniamin 1) a reinviat o mulțime de archaisme, cari formau podoaba vechei literaturî bisericești și cronicărești, 2) a scos cele mai multe slavonisme cari se mai află în cărțile bisericești și dintre cari foarte multe erau înrădăcinate și în limba poporului formînd o parte constitutivă a acesteia și le-a înlocuit cu cuvinte romînești aflătoare în limbă, sau făcute de el, sau apoi în cazul extrem cu cuvinte grecești, — această din urmă mai ales la terminii tehnici din cărțile rituale, și — 3) a introdus după obiceiul timpului o grămadă de neologisme, dintre cari unele sau susținut până astăzi, altele au mai rămas numai în scrierile lui și ale unor imitatori de ai lui. Se observă apoi în activitatea lui Veniamin aproape în aceeași măsură tendința 4) de a folosi în locul multelor neologisme, cari intraseră în limbă la începutul sec. 19, cuvinte romînești vechi sau populare și unde nu se putea face aceasta cu ușurință — expresiuni întregi

și circumlocuțiuni ample în locul singuraticelor cuvinte.

Astfel aū intrat în limba bisericească expresiuni ca :

Ad 1. *amelințare*, *a corăbieri*, *dosadă*, *deșănțat* (paradox, extraordinar), *dumesnic* (domestic), *ghimpoșitură* (vorbă înțepătoare), *a se îmbărbărți*, *iscus* (iscusință), *jalobă*, *norodnic* (laic), *norodit* (împopulat), *șireclie*, *pedosnic*, (invers), *sîrg* (repede), *smreduit* (stricat), *trebnicesc* (serveșc), *viecească* (vitală), *virfelnic* și *vrifelnic* (corifeu), *zapis* etc. . .

Ad 2. *binecuvîntare* — blagoslovenie, *lucrul minilor* — rocodelia, *drept slăvitor* — pravoslavnic, *bine cinstită* — blagoceștiv, *înmormîntare* — progrebănie, *sfînta masă* — prestol, *tămîietoare* — cădelniță, *popor* — norod. *sinod* — sobor, *rugăciunea minecărei* — utrenia, *rugăciunea serei* — vecernia *lingușește* — colachevsește, *proterimă* — superioritate, *chirologhisesc* — propovăduiesc, *sinergyhie* — împreună lucrare, *everghetisesc* — fac bine, *hiritismos* — felicitare, *simpatriot* — compatriot, *a filoteniisi* — a emula în ceva, *ipolipsis* — opiniune etc.

Ad 3. *alianță*, *armonie*, *antipatie*, *cadru*, *catolicesc*, *conștiință*, *compătimire*, *influențe*, *introducere*, *model*, *mască*, *neutralnic*, *proviant*, *persoană*, *satisfacție*, *serv*, *soțietate*, *simplicitate*, *triumfează*, *voiajer*, *oficial* — *a proscie*, *a prozice*, *a reîmpăca*, *a răstopi*

(a topi din nou), *condescendență*, *țirc*, *comunicat*, *prohotărire* (predestinațiune), *consuflare* (concordie), *concunoștință* etc.

Ad 4. *arătător de ispravă* — final, *bucuro-plîngere* — a plînge de bucurie, *zicător de pricină* — cauzal, *Dumnezeu-bărbăteasca întrupare*, *trupul Dumnezeipostatnic*, *legea slujitosăvirșitorească* — (legea ceremonială), *desvinovățire* — apologie, *ceime* — însușire, *aceeașime* — identitate etc.¹⁾

Metropolitul Veniamin străbătuse cu aceste principii limbistice departe printre aceia, cari îi erau credincioși: pe la diferitele mînăstiri călugări, cari scriau cu tiparul cărții bisericești, le adoptaseră și le trecură în praxă. Mai ales călugărul Gherman dela mînăstirea Neamțului a aflat cu cale a-l chiar întrece pe învățătorul său; curiozitățile lui limbistice prezintă un interes filologic, care va trebui considerat după însemnătatea lui din partea istoricilor literari. Tot acest fenomen se putea urmări și în activitatea de pe la alte mînăstiri, cari și-au avut după vremuri meritele lor reale întru susținerea și cultivarea limbei bisericești.

Pe calea aceasta, care nu era cu nimic mai interesantă decât calea pe care o urma limba romînească preste tot, se ajunge în jumătatea a doua a secolului

---

¹⁾ Cf. studiul citat al P. S. Atanasie pg. 851—845.

trecut — după numeroase și caracteristice aventuri mai lipsite de pecetea trăinicieii, pe care o dăduse Veniamin inovațiilor sale, la o limbă, care nu se mai poate lăuda cu *caracterul ei romînesc*, așa cum se poate zice aceasta despre limba anterioară secolului luminilor și al reformelor. Civilizația romînă, care a fost o necesitate istorică și care pentru noi Romîni — mai ales pentru cei din Regat — a fost, după cuprinzătoarea expresie a dlui Iorga, „o pri-pită civilizație de forme“ și-a dovedit calitatea aceasta din urmă și în ceea ce privește limba noastră, pe care secolii trecuți au știut-o păstra sfîntă, neatinsă și proprie ființei noastre etnice. Preste tot, urmărind cu cuvenita luare aminte felul îmbogățirei și premenirei limbei noastre în cursul veacului al XIX-lea ne vom putea încredința pe deplin despre adevărul, pe care un bun scriitor din România l-a cuprins în cuvintele: „Îmbogățirea și premenirea limbei noastre nu s'a făcut cu măsura și în marginile cuvenite. Era și de așteptat. Viața limbei e în strînsă legătură cu întreaga viață a unui popor; schimbarea ce a suferit limba noastră e una dintre componentele întregii noastre mișcări dela jumătatea secolului al XIX-lea încoace cu toate părțile ei bune și rele. Acelaș popor îmbătăt de forme nouă în toate, acelaș popor, care are așa de puțin

respect de trecut, fie bun, fie rău, așa de puțină evlavie de amintirile lui istorice, așa de puțin spirit de tradiție și de continuitate în schimbarea așezămintelor, legilor și obiceiurilor, nu se putea să nu fie acelaș copil entuziast, dar cam ușurel și nechibzuit și în înnoirea limbei.... Ia în mână astăzi ori ce ziar romînesc, o carte de școală, o circulară ministerială, ... o revistă bisericească și vezi ce corcitură de limbă se scrie și se vorbește de cei mai mulți oameni „culti” în țara romînească de 30—40 de ani încoace, o limbă împetriștată, barbară, degenerată, fără mîez, fără caracter propriu național, — o limbă pripășită, importată din Francia, îmbrăcată doar în fugă într'un fel de haină romînească, haină ca vaî de ea.¹⁾ „În această nevrednică tărcatură, fără gingășie și putere s'a scris și se scrie încă, pe alături de îngustul, dar vecinicul rîu adevărat, o întreagă literatură, maimuțărind, — une ori pe temele cele mai îndîrjit naționale — simțiri și gînduri străine. S'a mers până acolo, încît limba ziarelor, a științei, a poeziei, a nuvelei, a legilor și regulamentelor, limba neînțeleasă, a luat în stăpînire, răpindu-le astfel priceperiî poporului până și Cărțile Sfînte“.²⁾

¹⁾ Cf. Scris. din Germania, de I. A. Rădulescu în „Omagiū lui Titu Maiorescu“. București 1900. pg. 461.

²⁾ Cf. N. Iorga. Sămănătorul. Anul 1903. București pg. 821.

Cu adoptarea hainei străbune pentru scrierea românească în sec. menționat s'a ivit necesitatea de a introduce scrierea cu litere latine și în cărțile bisericești: o reformă care se ivise de odată cu ceealaltă reformă a cărților bisericești: limpezirea ei de slavonisme și în genere de toate notele ei necorăspunzătoare timpului. În realitate o revizuire temeinică, în care să se țină cont pe de o parte de progresul limbei vii — între marginile cuvenite — ear pe de altă parte de necesitățile timpului, precum și o reeditare critică a cărților sfinte într'o epocă atât de bogată în schimbări nestatornice și în conziderații nemature, — de altcum trebuie să o recunoaștem, — n'a fost o problemă dintre cele mai ușoare și ar fi fost fără îndoială și mai grea — și prin urmările ei și mai nefastă — dacă celor ce voiau să procopsească prin osteneala lor Biserica nu le-ar fi stat la dispoziție lamura de miere a vechii limbi bisericești, în care s'a făcut îmbelșugatele tâlcuiri ale cuvîntului lui Dumnezeu. Dar aveaŭ la îndemînă întreaga literatură bisericească veche și nu s'ar fi tractat de altceva decît de adoptarea noiei haine, care era scrierea cu litere latine — și de ducerea cu un pas mai departe a purificării limbei de slavisme și grecisme exagerate și neînțelese de nimeni — și a limpezirii graiului, — lucrare, care

în partea a doua a ei nu li-a fost grea nici călugărilor vechi, cari înțelegeau, că toată greoaia lor erudiție e cu cuviință să o pună la picioarele încălțate cu opinci ale țăranilor.

În epoca aceasta, care avea să dea ceva statornic vieții românești, dar care în realitate era în multe privințe fără conștiință de trecutul, de viitorul și de chemarea noastră, în această epocă, zic, în treburile bisericești nu era mai mică învălmășala decât în celelalte părți ale vieții românești. Judecând mai de aproape această învălmășală, ea nu-și află o justificare deplină, pentru că în România capii bisericești nu erau și capii politici ai națiunii, ca să mă exprim așa, — cum a fost la noi Șaguna bunăoară, care a trebuit să-și cheltuiască multă vreme și multă energie ca conducător politic al Românilor de sub păstorirea lui, energie care ar fi putut să și-o cheltuiască pentru binele și ridicarea Bisericești, dacă condițiile ar fi fost acelea ale Bisericești din România. Starea de lucruri menționată permitea însă fiecăruia o activitate arbitrară; lipsia un dictator cu greutate în chestiunile bisericești, în timp ce fiecare făcea cum îl tăia capul, astfel încât oamenii a căror activitate a fost un sacrilegiu formal pentru biserică au fost lăsați în voia lor să lucreze pentru „ridicarea” bisericești, la adresa căreia munca lor nesocotită era un adevărat atentat.

Astfel, ca să ilustrez și cu câteva exemple starea bisericeî romîne, — înțîlnim la anul 1859, adecă cu un an după edarea Biblieî complete din partea fericituluî întru pomenire metropolitul Andreiî baron de Șaguna, cu 3 anî după Biblia completă dela Buzeî și cu 40 de anî după Biblia dela Petersburg, — din carî din toate mai era un număr enorm de exemplare nedesfăcute și mai sînt încă și astăzi, — la 1859, zic, înțîlnim pe multilateralul Ion Heliade Rădulescu, ale căruî bune intențiunî romînești nu se pot discuta, lucrînd în cîmpul smăltat al bisericeî. După ce a dat în o serie lungă de traduceri pe cei mai înșămnați clasicî ai lumeî, Heliade credea că va face foarte bune serviciî poporuluî romîn, dacă va da în o traducere nouă, corespunzătoare și acomodată progreselor timpuluî, în care trăia, și Cartea cărților — Biblia — într'o limbă romînească italianizată, așa precum credea el, că trebuie să fie limba descendenților dela Romanî — frați cu Italianiî. La anul 1859 a și apărut primul fascicol din Biblia „biblicistuluî Heliade“ (așa-l poreclise Șaguna pentru tractatele scrise sub titlul de „Biblice“..) într'o limbă care mergea adesea până la identificare cu limba italiană.¹⁾ Acest fascicol, care re-

---

¹⁾ Cf. Predicatoriul. Ziar ecleziasitic. Iași. 1859 pg. 240 sqs.

prezentă în miniatură întreaga activitate viitoare pe terenul bisericesc a lui Heliade, a cauzat cunoscuta polemică purtată de metropolitul Șaguna cu Heliade, polemică purtată de acesta din urmă cu atîta patimă și înverșunare, încît trebuie să-ți stoarcă admirația ținuta deamănă și corectă a lui Șaguna, care într'un ton blînd și-a exprimat marea durere de a vedea batjocorită haina cea cinstită a bisericeii noastre din partea unui om, căruia deși nu-i lipsește voința și rîvna, dar îi lipsește întîi îndreptățirea de a traduce sfintele cărți ale Bisericeii — ar trebui, conform canonului 64 al sinodului al 6-lea dela Trula (692), să fie teolog crescut în spiritul bisericeii, — precum și capacitatea de a îndeplini în mod ireproșabil lucrul acesta. Șaguna a avut tot dreptul să pretindă, că după cum toate lucrurile aparținătoare bisericeii sînt sfinte, tot așa e sfîntă și *limba* cărților sfinte, pe care nu-i e permis nimănuia a o profana sub nici un titlu. Heliade a respins observările cele juste și părintești ale metropolitului Șaguna înzultîndu-l în termenii cei mai nedecenți și trecînd preste orice margine de bună-cuviință, în urmă însă totuș s'a văzut silît a recunoaște, că întreaga lui operă pe terenul bisericesc e un non sens și că prin urmare nu mai are rost continuarea aceleii traduceri. De aceea a și părăsit gîndul

acesta, care nici un folos nu promitea nici liraturii bisericești, nici filologiei române.¹⁾

După încercarea aceasta a lui Heliade cu 15 ani mai târziu societatea biblică britanică, care în scopul ei foarte frumos nu știe alege totdeauna mijloacele cele mai bune, (cît pentru noi Romîni am putea zice că nici odată nu știe alege cele mai ducătoare la scop mijloace) tipărește în tipografia lui I. Goldner (!) din Iași traducerea „Sânței scripturî după testurile originale“, făcută — de cine, nu se știe, probabil de vre-un Jidan — într'o limbă atît de neromînească și ca fire și ca construcție, și atît de ultramodernizată — stricată, încît te cuprinde o groază și un desgust cetînd măcar și numai un stich din ea. La anul 1873, după ce la Iași mai apăruseră vr'o cîteva ediții stricate ale Bibliei, apare în tipografia lui Victor Hornyászky din Pesta aceeaș traducere a Bibliei cu aceleași oribile greșeli de limbă, cari totuș n'au fost în stare să împedecă răspîndirea cărții printre Romîni. Ce păcat că aceste ediții sînt atît de lăpite printre Romîni, făcînd astfel aproape imposibilă pătrunderea edițiilor celor bune (cea dela Buzeu și a lui Șaguna), cari și în urma prețului cu mult mai mare decît al acelora, străbat cu mult mai anevoios.

¹⁾ Cf. Respingerea unor atacuri în treaba unei traduceri nouă a Bibliei, de A. baron de Șaguna. Sibiu 1858.

Alt caz: In 1879 la Craiova, supt firma unuï evreuï tipograf, autorï necunoscuï — dupã toate presupunerile tot jidanï, poate chiar însuș tipograful — anunțã cã s'aũ hotãrit a „corege“ și a tipãri toate cãrțile Bisericeï romîne¹⁾... și alte și alte aberațiï, unele mai puțin altele mai mult boacãne decît cele amintite.

Insemnatã din punct de vedere istoric-cultural bisericesc este activitatea episcopuluï dela Buzeũ, Dionisie Romano Traianopoleos, (originar din Sãliște, lîngã Sibiiũ) care tipãrește la anul 1869 cu cheltuiala ministeruluï de culte pentru prima oarã cu litere latineștï Evangelia și Apostolul, dorind, ca ele sã poatã fi introduse la Romîniï din Macedonia,²⁾ ear mai tîrziu tipãrește sub titlul „*Adunãrï de rugãciuni*“ Molitvelnicul, în care se vede apriat tendința de a înnoi și premeni limba cãrților bisericeștï. Din norocire epp. Dionisie s'a știut ferì de extremele primejdioase, în carï cu mare ușurințã ar fi putut cãdea, dupã obiceiul timpuluï; schimbãrile fãcute de el sînt preste tot foarte cumpãtate și în de obște fireștï și folosi-toare. El a înțeles cu adevãrat calea ce

---

¹⁾ Cf. Sumarele ședințelor Sfîntuluï Sinod al bisericeï autocefale ortodoxe romîne. Bucureștï. 1882. pg. 305.

²⁾ Cf. Biografia preasfînțituluï Dionisie Romano, de P. S. Melchisedec. Bucureștï 1882, pg. 46.

trebuie urmată în deslușirea textelor sfinte și în curățirea limbei bisericești de vorbele slavone, cari pot fi scoase fără neajuns, ca unele ce saū n'aū dobândit încă împămîntenirea deplină saū se pot înlocui cu altele curat romînești și înțelese de popor.¹⁾

Cu mult mai însămnată mi se pare supt acest raport activitatea P. S. Melchisedec Ștefănescu, episcop al Dunărei de jos, mai tîrziu al Romanului, fost ministru de culte și unul dintre cei mai erudiți prelați ai Romîniei, distins mai ales pe terenul istoriei bisericei romîne. Acest mare prelat, care n'a avut fericirea să fie și în ale limbei așa de mare ca în ale istoriei, la îndemnul domnitoriului Carol a tradus și a publicat spre folosul sufletesc al credincioșilor bisericei ortodoxe *Molitvelnicul*, căruia i-a dat titlul romanic de „*Oratoriū*“. În prefața acestei cărți spunea cetitorilor că „a sosit timpul, ca progresul făcut în cultura limbei să se aplice și la literatura bisericească. Drept aceea, voinđ ca acest *Oratoriū* să fie precursorul noiei literaturī bisericești s'a încercat a traduce rugăciunile într'o limbă pre cît s'a putut mai cultă și preste tot a da expresiunilor și prin ele ideilor mai multă claritate, exactitate și precizitate decît

---

¹⁾ Cf. *Reforma limbei bisericești*, de S. G. Virgolicī în *Convorbiri literare*, anul 1877, Iași pg. 433 sqs.

în traducerile anterioare, înlăturînd pleonasmurile inutile, archiaismii neestetici și barbari“.

„Ostenelele atîtor renumiți literați romîni — zice mai departe Melchisedec — cari cu mult devotament au lucrat și lucrează la cultura limbei noastre naționale le cred foarte demne de a fi introduse în Biserică și depuse la altarul divinității, ca cea mai curată olocaustă, în onoarea celor ce și-au sacrificat viața pentru progresul intelectual al națiunii lor“ (Prefață pg. VII).

Mîniecînd dela aceste principii necorecte eruditul episcop a mers așa departe cu traducerea modernă, încît a făcut ca acest Oratoriū al său să deștepte de odată cu atențiunea tuturor și aversiunea tuturor aceloră, cari și-au mai știut păstra gustul sănătos în materie de limbă. Limba bisericească sub condeiul lui Melchisedec a luat o formă atît de monstruoasă, încît era imposibil ca să nu se găsească cineva, care să protesteze în modul cuvenit față de aberațiunii atît de extreme. Drept specimen citez cîteva rînduri din acest „precursor al nouei literaturī bisericești“, pentru ca să se poată vedea temeinicia acuzelor ce s’au grămădit din pricina acestuia asupra capului încărunțit de vîrstă și de muncă a episcopului Melchisedec: „Stăpîne Doamne Iisuse Christoase

Fiule *compurure-fitoriă* și *confără-început* al Tatălui cel fără început, carele pentru covârșirea bunătății te-ai *investit cu corp* și te-ai *crucificat* pentru noi nedreptii și cu *propriul* Tău sînge ai *replăsmuit* firea noastră cea *coruptă*: toată *estimea* îngerilor a *admirat* lucrul cel mare al *inomenirei* Tale, că pre cel *neapropiabil* ca Dumnezeu, l'am văzut om tuturor *apropiabil, conviețuind* cu ei...^a (pg. 164) sau „ca cum aş fi *prestînd* la neuitătorul la *persoane* județul Tău și ca cum aş fi sub *interogatoriă*, așa astăzi *produc* faptele mele *împriveliscindu-le* și *publicîndu-le*. (pg. 183) etc.

Neologismele erau într'un număr așa de mare încît autorul cărții s'a văzut necesitat a pune la sfîrșitul cărții un vocabular spre a le tilcui pe înțelesul tuturor, ca d. e: *abil, abstinență, acceptabil, abolire, basefă, castitate, cavernă, concepere, condescendență, continență, compungere, dracon, enormitate, esces, fermitate, filantropizare, implorare, închăruită, (plină de dar) mister, navă, neraționabilitate, perservare, proctern, promamă, (strămoasă), pupilă, sobru, solicitor soareform* (în foarma soarelui) *violență etc.*¹⁾

---

¹⁾ Titula completă a cărții e: Oratoriū, cu-prinzîndu orațiunile și rugele ce adresează lui D-zeu creștiniī ortodoxī, combinată în modul acesta de Melchisedek.

În general întreaga față a cărții era atît de curioasă, în cît nu se mai putea considera ca o zală la frumosul și românescul lanț al cărților bisericești de până aici, din contră ea reprezenta o ruptură formală și un atentat împotriva averii noastre strămoșești. Tendința de a ține pas în limba bisericească cu progresul realizat de limbă în celelalte direcții a fost exagerat și ce e mai regretabil e că această exagerare și ruptură s'a făcut într'o epocă, într'un timp cînd tulburările limbistice și aberațiile celor trei direcții de limbă încetaseră aproape cu desăvîrșire sau cel mult mai vegetaū, și cînd în întreaga literatură și viață romînească, biruise curentul istoric și popular-estetic.¹⁾ Era o greșală fundamentală aceea, de a considera limba bisericească dintr'un punct de vedere modern, în accepțiunea strictă a cuvîntului, și era greșală pentru că biserica își avea limba sa statornicită prin vremuri

---

¹⁾ Merită a fi amintit că în Sinaxarul dela sfîrșitul acestui Oratoriū se află o consemnare exactă a sfinților romîni, cari bineplăcînd lui Dumnezeu prin viața lor au fost puși alături de sfinții altor neamuri creștine, — tot aici se află și știri despre moaștele diferiților sfinți, aflătoare pe la diferitele biserici și mînăstiri din Romînia, precum și o înșirare „a sărbătorilor, cărora sînt dedicate cele mai renumite mînăstiri, catedrale și templuri din Romînia, de cine și cînd?” Acest sinaxar e o lucrare istorică de o valoare incontestabilă.

o limbă românească, care prin frumuseța sa arhaică întrecea ori-ce fel de limbă meșteșugită, o limbă, care vorbea și minței și inimei de-opotrivă și care avea tot dreptul la respectul generațiilor viitoare pentru-că ea a exercitat și asupra formării limbei literare o influință deosebită și era înțeleasă de toți fără deosebire dela opincă până la vlădică, decî o limbă pe deplin corăspunzătoare.

De o schimbare, de o modernizare a limbei putea fi vorba numai întru atîta, întru cît să se abandoneze în mod firesc slavonismele prea exagerate, de cari edițiile anterioare s'aû îngrijit ca să nu mai lase multe, precum și terminii neînțeleși de popor, cari să se înlocuiască cu cuvinte din tezaurul poporului. Cît pentru adoptarea cuvintelor nouă (neologisme) trebuia să se știe, că acestea nu se pot nicî odată impune — după cum aû dovedit-o aceasta încercările nefaste ale puriștilor, — ele se primesc pe nesimțite, fără ca masa poporului să știe cum, de unde și pentru ce ajung acele cuvinte în lexiconul lui.¹⁾ Dar' nicî nu era lipsă de introducerea altor cuvinte nouă, așa dară de înmulțirea cuvintelor, pentru că pe de o parte bogăția unei limbi nu constă în mulțimea cuvintelor, ci

---

¹⁾ Cf. O paranteză pentru cestiunea neologismelor romine, de Aurel Sterca Șuluțu în *Convorbiri literare* de pe anul 1886 pg. 449 sqs.

în deosebitele ei nuanțe ce se nasc din măiestrita lor împreunare, ear pe de altă parte limba noastră e destul de bogată, numai cît bogăția aceasta trebuie să o știi căuta și să știi merge până la izvorul ei cel limpede și proaspăt al vechilor monumente literare-bisericești. Invierea ne-exagerată a graiului vechi și lățirea graiului popular cu farmecul lui de a tilcui — aceasta este calea cea bună, care aduce roade și cinste și care înrîurește în mod vădit și asupra întăririi simțului religios în masa cea mare a credincioșilor. Nu învierea limbei e mijlocul de a chema iarăș pe popor la vechea credință și cucernicie strămoșească, atît de căzută astăzi, ci *împăcarea formelor tradiționale* cu cuprinsul dezvoltării noastre istorice și cu aspirațiunile și nizuințele de astăzi, ceea ce a arăta și a conserva era chemată Biserica noastră. Cestiunea îndrumării limbei și a readucerii ei la viața populară începuse de altcum a interesa mai de aproape toate spiritele luminate: literații nostri în frunte cu savantul B. P. Hașdău, cercetătorul și desgropătorul textelor populare vechi, T. Maiorescu, Al. Odobescu, V. A. Urechii etc. se declaraseră tocmai atunci pe față aderenți ai curentului popular în limbă, contrar rătăcirilor înscenate de atîția reformatori și dovediră pe deplin, că limba poporului e destul de cuprinzătoare încît

să se poată exprima prin ea gândirile poetice cele mai subtile și simțămintele cele mai frumoase, fără ca să se simtă lipsa de a alerga la o limbă păsărească neînțeleasă de masa cea mare a poporului.

În aceste vremuri întră și biserica română din Regat, căreia împrejurările politice de până aci i-au schimbat de nenumărate ori fața într'o nouă eră prin *legea organică* dela 1872, lege care întemeiasă Sfântul Sinod, conducătorul bisericeii în toate privințele. Prin instituirea Sfântului Sinod, care constă din toți arhiepiscopii bisericeii din Țară și din ministrul cultelor, bisericeii i-s'a dat un for, în competența căruia cădea între multe altele și grija de a supraveghea limba bisericeii și de a se ocupa de cestiunea aceasta, care era la ordinea zilei în viața românească, într'o formă hotărâtoare. Cestiunea limbei bisericeii a și devenit obiect de discuție al Sfântului Sinod, care încă de prin anul 1877 începuse a se ocupa de studierea acesteia. Studiul, care a reclamat cîțiva ani de chibzuială, a fost prilej de pocăință pentru uni, mai mult, prilej de întărire și perseverare în principiile cele pline de sănătate și motiv al unor vederi, cari aveau să aducă Bisericeii un folos atît de mare, în cît ar fi întunecat toate aberațiunile ce se născuseră înainte de aceea și ar fi paralizat cu desăvîrșire efectul și influința vătămătoare a aceloră.

P. S. Melchisedec, care după ce a fost desaprobat din partea tuturor pentru Oratoriul său, a revenit la calea adevărată, din prieten infocat ce era al inovațiilor în limba bisericească, deveni un fervent apărător nu numai al limbei populare și al vechei literaturii bisericești, ci chiar și al menținerii literilor chirilice în cărțile bisericești, pentru care a fost singurul care a luptat în ședințele Sf. Sinod, și nu cu puține temeuri. Tocmai lui, ca celui mai erudit membru al Sf. Sinod i-a revenit sarcina de a spune cuvântul hotărâtor în cestiunea reeditării și revizuirii cărților bisericești, îndatorire de care s'a achitat în modul cel mai magistral, prezentând în sesiunea de toamnă a anului 1880 dimpreună cu un proiect pentru revizuirea și editarea cărților bisericești totodată și un studiu aprofundat referitor la ființa limbei române bisericești.

Acest proiect, despre care biograful lui Melchisedec, dl Ion Kalinderu a afirmat cu tot dreptul, că are o adevărată valoare literară ¹⁾ a exhaustat cestiunea cărților bisericești într'un mod neescepționabil și a prezentat Sftului Sinod o icoană foarte curată a lucrărilor ce avea să întreprindă în interesul bisericii — și a modalităților, cari asigură reușita deplină a

---

¹⁾ Cf. Episcopul Melchisedec. Discurs de recepțiune. București. 1894 pg. 52.

opereî, care avea să statornicească pentru toate veacurile limba bisericeî romîne.

În „Proiectul“ său Melchisedec studiază amănunțit cele două cestiuni: 1) cestiunea tipăririi cărților bisericești cu litere latine și chirilice și 2) cestiunea revizuirii cărților bisericești sub raportul limbei. Preste cestiunea primă s'a trecut nu după multe greutăți, cu toate inzistările lui Melchisedec de a se păstra scrierea chirilică în toate cărțile bisericești, a doua cestiune a dat naștere unui întreg „Regulament“, conform căruia avea să se revizuiască limba bisericească, — un regulament compus cu multă erudițiune și cu multă pricepere. Voiu reproduce în cele următoare punctele cele mai însămnate din acest regulament,¹⁾ pentru ca să se vadă ce plan minunat se făcuse pentru asigurarea lamureî de miere din vechile cărți bisericești:

„Frazelor se va da turnura limbei romîne, pe cît va ierta fidelitatea și esactitatea traducerei. Nu trebuie însă a se părași în mod arbitrar turnura aceea clasică, care adeseori transpare în traducerea romînă anterioară și care dă limbei bisericești gravitatea și maiestatea cuvîntului lui Dumnezeu“.

---

¹⁾ Cf. Biserica ortodoxă romînă. Jurnal bisericesc. București. 1882 pg. 321 sqs.

„La exprimarea ideilor în românește să se respecte principiul popularității limbei atît de mult respectat de vechii traducători romîni, pe cît însă această regulă nu va veni în opoziție cu trebuința de a exprima ideile originalului cu toată exactitatea lor, exactitate, pe care adeseori traducătorii cei vechi o au sacrificat popularității“.

„Limba noastră astăzi este cu mult mai înaintată și mai bogată în forme și expresiuni de cît înainte. Biserica, deși eminamente conservatoare, este tot odată și o mare școală pentru popor, unde el se cultivă și intelectualizește și moralizește, învață treptat și idei și expresiuni“.

„În chestia purității limbei să se ferească de orî ce extremități și arbitrariități ce se văd în literatura noastră modernă“.

„Indată ce o expresiune întrebuițată în limba bisericească, orî de ce proveniență ar fi ea în originea sa, este înțeleasă de Romîni și primită în limbă și exprimă bine ideea originală și altă expresiune echivalentă nu este în limba poporului, aceea se va menține și pe viitor“.

„Vorbele, cari nu pot dobîndi încetățenirea în limba romînă să se înlocuiască cu altele romîne echivalente și la nevoie să li se prefere chiar terminii grecești“.

Votării acestui Regulament i-au premers lungi și vehemente discuții, cari urmăreau lămurirea mai temeinică a înșănătății marelui opere ce se contempla prin această operațiune radicală a vechilor neajunsuri și a eventualelor scăderi viitoare. Arhiepiscopul Ploieșteanul, un membru încă tânăr al Sfintului Sinod a precizat lucrarea aceasta într-o formă mai concretă, exprimând memorabilele cuvinte: „Cu măsurile acestea nu se va lovi întru nimic limba poporului întrebuințată în cărțile serviciului divin, ci din contră vom merge alături cu poporul, servind celor mai imperioase necesități morale și de cultură ale sale. Noi cu toții am desaprobat introducerea radicalismului în cărțile noastre bisericești, (alusie la Oratoriul episcopului Melchisedec) dar prin usul de caractere latine acel radicalism nu se poate introduce, căci noi nu cerem introducerea de expresiuni moderne, ci numai schimbarea vestimentului, sub care se prezintă expresiunile sau cuvintele“, ¹⁾ — ear V. A. Urechia, pe atunci ministru de culte și membru al Sfintului Sinod se vedea „fericit auzind, că vechea noastră literatură se menține. Limba cărților bisericești — zicea el — are dreptul la respectul generațiunilor viitoare. Limba veche fiind păstrată și îmbrăcată în caracterele latine

---

¹⁾ Cf. Sumarele . . etc. pg. 295.

usitate astăzi va da cărților bisericești puțința de a străbate până și în colibă. Toate cărțile bisericești au adus mari servicii și bisericeii și națiunei prin limba, în care sînt scrise. Pentruca să aducă și pe viitor tot asemenea foloase și garanții, trebuie să-î conservăm aceea ce a avut^a.

După ce cestiunea aceasta a fost multă vreme trăgănată pentruca „să știe toată lumea romînească despre ce e vorba și dacă se va face vr'o greșală să fie cei ce aũ făcut-o la adăpostul opiniei publice“¹⁾ regulamentul iscălit de toți archiereii bisericeii din Regat, a fost înaintat spre aprobare regelui Carol I., un manuator nu mai puțin dibaciũ al condeiului de cît al spadei, a cărui maximă în materie de limbă: „menținem frumoasele expresiuni întrebuințate de străbunii și nu ne temem de cuvinte, cari au dobîndit de veacuri împămîntenirea“ — eîn deobște cunoscută.

Regulamentul și-a și primit în curînd aprobarea prea înaltă și astfel Biserica era în plăcuta poziție de a putea fi înzestrată cu cărțile necesare, cari să corăspundă și firei istorice a poporului și a bisericeii și duhului vremii.

În acelaș timp cestiunea reeditării cărților bisericești atrăsese și luarea aminte a dictatorului literaturii noastre de pe atunci, dl T. Maiorescu, care conzidera

---

¹⁾. Ibidem pg. 296.

această operă de o importanță națională cu mult mai mare decît ca ea să poată fi supusă numai buneî chibzuelî a prelaților. De aceea a și dat acesteia în criticile sale o atențiune cu mult mai mare decît i-s'a dat din partea oamenilor bisericii atunci cînd s'a trecut dela planul scris la executarea aceluia în practică. În articolul intitulat: „Contra neologismelor“ ¹⁾ dl Maiorescu stabilește din parte-și următoarele reguli, pe cari le supunea binevoitoarei aprecierî a archiereilor, fără a căror conlucrare — zicea d. M. — nu ne putem aștepta la nici o reformă în biserică.

„1. Acolo unde pe lîngă cuvîntul slavonesc există în limba romîneasă populară un cuvînt curat romînesc, cuvîntul slavon trebuie să fie depărtat și cuvîntul romînesc păstrat. Vom zice decî binecuvîntare și nu blagoslovenie, Preacurata și nu Precesta, bunavestire și nu blagoveștenie etc.

2. Acolo unde avem în limba noastră obicinuită un cuvînt de origine latină, nu trebuie să întroducem alt neologism, vom zice decî împrejurare și nu circumstanță, binecuvîntare și nu benedicțiune etc.

3. Depărtarea tuturor cuvintelor slavonești din limba romînă și înlocuirea lor cu neologisme ar fi o greșală și e cu ne-

---

¹⁾ Cf. Critice de Titu Maiorescu. București 1892 vol. II. pg. 246 sqs.

putință. Din nefericire sînt mulți neologisiți, cari s'aû silit să introducă în Biblie atîtea schimbări și atîtea expresiuni recomandate numai de o filologie nepricepută și trecătoare.

Ori ce cap nepărtinitor va trebui să recunoască în tendința de a readuce limba romînească la viața ei populară o tendință mai întîi de toate națională“.

Acestea le propunea dl Maiorescu și propunerile d-sale împreună cu admirabilul regulament al sfîntului Sinod aveaû să îndrume lucrarea cea mare a sfîntului Sinod pe calea singură sănătoasă, pentru-că era singura romînească, — pe calea pe care o *impunea* istoria și firea poporului pentru care se plănuia în prima linie acest monument literar. Urmată pe calea aceasta lucrarea sfîntului Sinod ar fi avut tot dreptul la recunoștința generațiilor viitoare, pentru-că ea ar fi paralizat pentru totdeauna efectele stricătioase, ce le-a avut asupra limbei bisericeî de pînă aci și ar fi fost totodată și un monument grăitor ridicat prin propriile noastre puteri atunci, cînd biserica din Regat își eluptase tocmai absoluta neatîrnare față de biserica grecească din Constantinopol, ear noi cești din monarhia austro-ungară abia cu cîțiva ani înainte ne scuturărăm de pe gîtul nostru jugul sirbesc.

Că s'a făcut așa precum s'a plănuit saû nu și că s'aû împlinit prin editarea

nouălor cărți bisericești așteptările Românilor de bine, — aceasta voiți cerca să arăt în cele următoare, în cari mă voiți sili să espun starea faptică fără nici o preocupare, mai ales că o atare preocupare nici n-aș fi avut de unde să o iau pentru că în direcțiunea aceasta — după a mea cunoștință — n'a scris absolut nimeni.

*

În editura sfintului Sinod și cu aprobarea acestuia, conform hotărîrii luate, au apărut până acum toate cărțile rituale, rămînînd needitată numai singură Sfînta Scriptură, a cărei ediție bine îngrijită e așteptată de toți cu nerăbdare.

Aș fi fost cel dintîi care m'aș fi bucurat, dacă despre cărțile acestea s'ar fi putut spune vorbe de laudă și dacă prin cărțile acestea s'ar fi făcut Bisericii serviciul contemplat, — durere însă, n'am fost norocoși noi Romîni nici în punctul acesta; și aici capriciul sorții, care ne-a fost tovarăș dealungul veacurilor ne-a cuprins în val-vîrtejul său.

Data fiind importanța cărților bisericești, cari pe lângă că sînt o podoabă inerentă bisericii ortodoxe sînt în acelaș timp și un izvor nesecat de mîngăiere pentru credincioșii acesteia, „cari pe Dumnezeu îl vîd numai prin aceia, cari vorbesc din chemare despre Dînsul și pentru cari o cîntare de preot în ușa altarului este o

solie venită atunci și anume pentru dînșii din ceriū“,¹⁾ voiū supune cărțile acestea unei analize mai minuțioase sub raportul limbistic, în care îmi voiū face observările mele, pe care ar fi în interesul tuturor, ca să nu le mai poată face nimenea cu ocazia celei mai nouă ediții.

Orî cine își va lua osteneala — și a o face aceasta ar fi spre cîntea tuturor alor noștri — să cetească și să analizeze nouăle cărți bisericești tipărite sub auspiciile Sftului Sinod din București, va avea deplina nemîngăiere de a vedea frumseța limbei noastre, — după cum se zice în tînguitoarea cîntare, — grozavă, nemărită, neavînd chip. De unde limba veche bisericească era atît de frumoasă în cît de sub farmecul ei nu s'a putut sustrage nici un scriitor vechiū bisericesc sau laic, ba și astăzi cei mai iscusiți scriitori din acest isvor de apă curată și sănătoasă a limbei vechilor cărți bisericești se adapă,¹⁾ — acolo unde ar trebui să cauți și astăzi acest isvor de frumuseță antică, zadarnic îl vom mai căuta, — în vechile depozitare de limbă astăzi vom afla în locul fagurelui de miere — după cum îi zicea Emi-

---

¹⁾ Cf. Stefan cel Mare și Mihaiū Viteazul ca intemeietori ai bisericeii din Ardeal, de N. Iorga București, 1902, pg. 9.

¹⁾ Cf. Recenziunea dlui G. Bogdan-Duică asupra „Cîntecelor de vitejie“ ale lui George Coșbuc, în nr. 12 al Convorbirilor literare de pe a. 1904.

nescu, — o nevrednică tărcătură fără gingă-
sie și putere, o limbă, în care s'aũ întro-
dus cu nemiluita zeci și sute de cuvinte,
carĩ întrec prin barbarismul lor chiar graiul
advocaților dela bara justiției,²⁾ — o limbă
păsărească plină de neologisme neusitate
și de multe orĩ rău formate, — o limbă,
care nu respectează absolut de loc prin-
cipiul popularității limbei, — o limbă, care
nu-ți atrage atențiunea prin frumseța ei
ci prin extremitățile și arbitraritățile pe
carĩ le întilnești la tot pasul, o limbă din
care nu reiese nicĩ pe departe maiestatea
și gravitatea cuvîntului lui Dumnezeu, —
o limbă de foarte multe orĩ incoloră, sar-
bădă și lipsită de viață.

Traducătoriĩ și aceia, carĩ aũ supra-
vegheat revizuirea și tipărirea cărților bi-
sericești par a nu fi avut absolut cuno-
ștință de principiile exprimate în Regula-
mentul, de care aveau să se țină, și par
a nu fi știut nicĩ aceea, că orĩ cît de a-
vîntat ar fi astăzi graiul românesc și orĩ cît
de perfectă ar fi limba literară — ceea ce ne
permitem a trage la îndoială — locul lim-
bei acesteia este alt undeva, nu în biserică.

Precum poezia își pierde farmecul,
cînd fraza e prea abstractă și încărcată cu
neologisme, tot astfel și rugăciunile din

---

²⁾ Cf. Rolul bisericeĩ în formarea limbei li-
terare, de prof. G. Ghibănescu în ziarul bisericesc
Viitorul din Iași, anul 1903, nr. 17

cărțile bisericești, cari sînt cele mai sublime poezii, deși în proză, îmbrăcate într'o haină prea modernă își pierd ori ce farmec, devin monotone și nu pot deștepta în ascultătorii acele stări sufletești cari să-î ridice la cele cerești.

Afară de greșala cardinală de a împistrița haina cea simplă dar traînică și frumoasă a vechei limbi bisericești cu neologisme, cărțile sftului Sinod mai păcătuiesc greu și împotriva limbei preste tot, intru cît ele găzduiesc în sinul lor cuvinte și expresii și construcții absolut greșite și nejustificabile din nici un punct de vedere, — apoi prin aceea, că multe sînt traduse greșit și rău românește și în sfîrșit că traducerea numelor și diferitelor numiri s'a făcut într'un mod absolut necompatibil cu spiritul românesc, — pe cari pe toate le voi lua pe rînd și le voi arăta acestora, cari urmăresc cu interes acest subiect.

Voi începe cu analizarea acelor cărți cari mi-se par mai însemnate din punctul de vedere practic al Bisericei și al credincioșilor, cari cărți sînt totodată și cele mai de osîndit din punctul de vedere al limbei. Aceste cărți sînt *Molitvelnicul*, care este adunarea tuturor rugăciunilor trebuitoare pentru toate ocaziile, cari sînt menite a avea mai mare înrîurire asupra credincioșilor prin varietatea cuprinsului, și *Psaltirea*, cea mai însemnată din punc-

tul de vedere practic al credincioșilor și aproape singura carte, pe care o găsești și la vatra sărăcăcioasă a țăranului.

Cea dintîi este în mina preotului, care o folosește spre lauda lui Dzeu și spre mîngăierea, ridicarea și îmbărbătarea credincioșilor între diferitele împrejurări din viață, a doua este, după cum zice sftul Ion Gurădeaur, de mai mare folos sufletului decît soarele, — bine înțeles dacă ele sînt așa încît credinciosul cetindu-le să se ascultîndu-le să le poată și înțelege și înțelegîndu-le să le zică din toată inima lui.

Molitvelnicul, care în Țară e cunoscut sub numele tot așa de neînțeles, de Evhologiū (corect ar fi „Adunare de rugăciuni, după analogia Orologionului, Opt-glasariului“ etc.), așadară Evhologiul apărut în editura Sftului Sinod, (București 1896, ediția II., la un exemplar din ed. I. mi-a fost cu neputință a ajunge), ni-se prezintă într'o formă, care nu este în stare să satisfacă decît doar așteptărilor unor precupeți și oameni fără nici un rost; el e sub toată critica și e cea mai eclatantă dovadă despre superficialitatea cu care Sf. Sinod a purces la îngrijirea retipăririi cărților bisericești preste tot. Cele spuse despre nouăle cărți bisericești în general se potrivesc de minune la acest Evhologiū, care s'a răspîndit din nenorocire și printre preoți din metropolia noastră, în

paguba limbei noastre, pe care cu toate acusele ce s'aû descărcat asupra noastră ni-am ştiut-o totuș păstra destul de bine.

Maî întâi observ, că la această carte aû lucrat cel puţin doi inşi, cel dintîi maî priceput decît al doilea, care a lucrat cum nu se putea maî rău şi maî fără duh, ceea ce se poate deduce hotărît din felul cum sînt redactate diferitele părţi ale ei. În special jumătatea a doua e atît de necorăspunzător redactată, încît trebuie să-l revolte pe tot omul, care are cituș de cit bun simț. Ceeace nici n-ai crede, aflî în acest Evhologiû şi o parte reproducă cuvînt de cuvînt din Oratoriul lui Melchisedec (pg. 448—460), asupra căruia toată lumea romînească şi-a fost spus cuvîntul — de desaprobare. Am crezut, că despre această carte voiû putea prezenta o icoană maî adevărată cetitorilor dacă voiû aduna de pe bărăganul ei un buchet de flori — veştede — şi le voiû arăta așa după cum sê află ele în Evhologiû. De aceea din nenumăratele mirozeniî am cules vr'o cîteva şi am ticluit eu singur din toate acelea o rugăciune modernă, cam cum vor fi toate rugăciunile mîne poimîne, cînd opera începută de Sf. Sinod va fi dusă cu oîţiva paşi mai departe.

Las să urmeze această rugăciune modernă, alătura de care pun şi rugăciunea romînească, din cărţile sfintei noastre bisericî. Iată-o:

Evhologiu.

Ediția II. 1896. București, ediția Sftului
Sinod.

Doamne Dumnezeule, *administratorul* cel bun al celor pămîntești, (54)¹⁾ carele cu negrăita ta înțelepciune l'ai *făcut* pre om și prin *economia* ta cea mîntuitoare din țărînă *formîndu-l* spre *doxologirea* și *bunacuvîință* a împărăției Tale l'ai pus (160), păzește l și acum ca să nu fie el *deridere* (96) și *despreț* diavolului (363) și dușmanilor celor *înțelesuali*, (363) — ci ca unul ce prin adîncul înțelepciunii Tale pui *termen* vieții (223) pre *repausatul servul* Tău acesta, (268) care cu cuvînt adevărat te-a *dogmatisit* pre tine, (213) *enumără-l* cu dreptii și-l iartă, ear trupul lui *cel fără figură* (514) *repausează-l* la ape de *repaus*, intru strălucirea luminilor Tale cele sfinte, unde este *versul* bucuriei și al laudei, (223) izbăvește-l de *conspirările* diavolului (551) și-i dă lui *putere* înaintea înfricoșatului *Tri-bunal* (251). Mai cu dinadinsul *procădem tot-indurate* (557) la a Ta *mizericordie* (566) și *producînd Ție doxologie*, (556) *împlo-ram* (451) *filantropia* Ta (456), cu care alungî demonii și *însinuirile* lor (451) și toată *contrarietatea* (453), *întonînd* cu glas *armonios* (248) *actuala rugă* a noastră (553): Doamne *cela ce ești adorat* (567) de *laudabilul* număr

---

¹⁾ Nrul indică pagina din Evhologiu.

Molitvelnic.

Doamne Dumnezeu, stăpînul cel bun al celor pămînteşti, carele cu negreşita ta înţelepciune l-ai zidit pe om şi prin purtarea ta de grije cea mîntuitoare din ţărînă luîndu-l spre preamărirea şi bunăcuviinţa împărăţiei Tale l-ai pus, păzeşte-l şi acum ca să nu fie el spre batjocura şi hula diavolului şi a vrăşmaşilor celor după gînd, ci ca unul ce prin adîncul înţelepciunei pui hotar vieţii, pe adormitul robul Tău acesta, care cu cuvînt adevărat Te-a lăudat pe Tine, cu dreptii îl numără şi-l iartă, iar trupul lui cel fără chip aşează-l la apele odihnei într-o strălucirea luminilor Tale cele sfinte unde este glasul bucuriei şi al laudei, izbăveşte-l de uneltirile diavolului şi-i dă lui putere înaintea înfricoşatului Judeţ.

Maî cu dinadinsul cădem Atotmilostive Doamne înaintea îndurărilor Tale şi aducînd Ție cîntare de preamărire cerem iubirea Ta de oameni, cu care alungi dracii şi vicleşugurile lor şi cu glas bine întocmit slobozim aceasta de acum rugă a noastră: Doămne, cea ce eşti cinstit de prea lăudaţii proroci şi de întreg pămîntul, cea ce faci minuni, carele cu cuvîntul ai adus toate dela nefiinţă la fiinţă şi ai împodobi bolta cerească cu cununa de stele aşezate cu chibzuială şi ai încins pe prorocul David cu putere împotriva uriaşului Goliat

al *profeților* și de întreg *universul*, (567) acela ce lucrezi cele *miraculoase*, (549) carele cu cuvîntul ai *format* toate din neîntîmîță în *ființă* (517) și ai *îndesit* mulțimea stelelor pe *firmament* punîndu-le *în ordine* (432) și ai dat *profetului* David putere împotriva *gigantului* Goliat, (432) iar *corifeului* Petru (343) și *discipolilor* Christosului Tău (377) pe cari i-ai înzestrat cu *armonia oratorică a limbelor* (475) le-ai zis: Mergînd, învățați toate *națiunile*, botezîndu-le pe ele în numele Tatălui, al Fiului și al sfîntului Duh și ungîndu-le pre ele cu sf. *eleu* (365), acela ce ești lăudat întru sfinții Tăi *Mathia* evangelistul (480), Iacob, *economul* tainelor Tale, (87) Ioan *Promergătorul*, (468) Grigorie *Teologul* (88) și Ioan *Chrisostom*, (486) — miluește-ne pre noi, cei ce-Ți greșim Ție mult în toată *ora* și ne dă *chipuri* ca mai nainte de sfîrșit să ne pocăim, *căci al Tău este a ne milui și a ne mîntui* (463), — *eliberează-ne* de toate nevoile (342) și prin *buninimie* Ta, (286) nouă celor ce prin *plecarea grumazelor noastre* înșămnam supunere Ție (452) împărătește *ne subscrie eliberarea* din păcat (222), *căci de Te vei uita la fărădelegi* Doamne, Doamne cine va *subsista?* (566). Mai vîrtos oprește *totala* noastră pornire la păcat ca cu un frîu, ca să nu se vatăme necuviincios chipul cel dumnezeiesc și să nu se înjosească rău *nobleța* sufletului nostru (363); inimă cu-

iar verhovniculuî Petru şi ucenicilor Christosuluî Tău, pe carî i-ai înzestrat cu buna întocmire cea mult glăsuitoare a limbilor le-ai zis: Mergînd, învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le pe ele în numele Tatălui, al Fiuluî şi al Sfîntuluî Duh şi ungîndu-le pe ele cu sf. mir. Cea ce eşti lăudat întru sfinţiî Tăi Mateiû evanghelistul, Iacob, ispravnicul tainelor Tale, Ioan Inaintemergătorul, Grigorie cuvîntătorul de Dumnezeu şi Ioan Gură-de-aur, miluieşte-ne pre noi cei ce-Ţi greşim Ţie mult în tot ceasul şi ne dă dar, ca mai nainte de sfîrşit să ne pocăim, căci Ţie Ţi-se cade să ne miluieşti şi să ne mîntuieşti; — mîntuieşte-ne de toate nevoile şi prin bunătatea inimei Tale ca un împărat ne sloboade din legăturile patimilor, căci de te vei uita la fărădelegi Doamne, Doamne cine va suferi? Mai virtos neoprirea şi cu totul oprirea noastră cătră păcat ca cu un frîu oare carele să le opreşti, ca să nu se pornească fără de orînduială asupra chipuluî celuî dumnezeiesc, nici rău să dosădească bun neamul cel sufletesc; inimă curată zideşte întru noi, cea ce cu un glas te vestim pe Tine, trimite-ne nouă duhul înţelepciunii cei aducătoare de pace şi ziditoare, care duce pe calea cea dreaptă şi aduce înaintare, — alungă dela noi duhurile cele viclene, năravurile cele stricicioase şi înnoieşte în sufletele noastre du-

rată *crează* întru noi, (76) cei ce *unanim*
Te vestim pre Tine (545), trimite-ne nouă
duhul înțelepciunii *pacifice*, (476) care *edi-*
fică, (576) *conduce* pe calea cea dreaptă și
produce propășire (477), — alungă dela noi
tot *spiritul* viclean (566) și toate obiceiurile
cele *corupte* și înnoiește duhul cel drept în
interiorul nostru, (533) ca să fie astfel măr-
turiile Tale *object al meditării* mele (473,
și să putem *predica* după *ordinea* Tale (458)
iertare celor *captivi* (555), fă ca ciustitele,
mințile puterī fără de trup (468), tot-
deauna să *custodieze* împrejurul *servilor* ce-
lor ce se tem de Tine (474), ear cei ce
urăsc pre cei buni să se *desoleze* (475) și
să se *estermineze* de pre pământ *memoria lor*
(474) și precum ai dat *liberare* de păcate
fiului *destrămat* (384) și ai vindecat cu pu-
terea Ta pe *paraliticul* (87) și pe *demoniaci*
(100) și toate patimile cele *cronice* (111) și
ai întărit *muri* Ierihonului (549) — trimite
și acum asupra noastră prea sft Duhul
Tău, prin carele se *întrețin* toate, (228) ca
să ne dea nouă beaură nouă nu din peatră
seacă *făcută cu minune* (275) ci din îndu-
rările Tale, care le-ai făcut *admirabile*
asupra noastră (557) crescînd *depozitul ha-*
rului și punîndu-ne între cei întii *înscriși*
în ceriū, (29) ca să putem *eskiama* și noi
cu *miserul* (174): Acum *liberează* pe *servul*
Tău stăpîne (17). Cea ce ai *vins boldul*
morții, (560) vino și acum între noi, ce,

hul cel drept, ca în acest chip să putem lua în urechile noastre mărturiile Tale spre a putea propovădui după poruncile Tale iertare celor căzuți în păcat; fă ca ciustitele, cereștile puteri fără-de-trup totdeauna să vegheze asupra robilor Tăi celor ce se tem de Tine, ear cei ce urăsc pe cei buni să se destrame și să piară de pe pământ numele lor, — și precum ai dat iertare de păcate fiului pierdut și ai vindecat cu puterea Ta pe slăbănogul și pe cei îndrăciți și patimile cele după vremuri și ai întărit zidurile Ierihonului, trimite și acum asupra noastră prea Sft. Duhul Tău, prin carele se țin toate, ca să ne dea nouă beutură nouă, nu din peatră seacă făcătoare de minuni, ci din îndurările Tale, care le-ai făcut asupra noastră înmulțind darurile Tale și punându-ne între cei aleși ai Tăi, ca să putem striga și noi cu cel năcăjit: Acum slobozește pe robul Tău stăpîne!

Cela ce ai biruit acul morții, vino și acum între noi, cei cari Te preamărim pe Tine și ne dă nouă ploaie de bună vreme, rouă aducătoare de roade și fă ca să avem belșugul în toate.

Încă ne rugăm pentru ca să se domolească toate vremurile cele rele și să se depărteze umezelile cele potrivnice spre aducere de roade și pentru ca să aibă viețile hrană la vreme.

carî te *glorificăm* pre Tine (567) și ne izbăvește de *epidemie*, de *plaga cea mortală* (556), și ne dă nouă ploî *binetimpurezate*, rouă *producătoare* (556) de *fructe* și fă, ca *camerele* noastre să fie *abundind de provizii* (570). Încă ne rugăm pentru ca să se domolească toate *intemperiiile* vătămătoare și *aerele* cele rău *temperate* (547) și să se depărteze umezelele cele *contrare* spre *producere de fructe* (346) și pentru ca să aibă *animalele nutremitnt la timp* (347). Ferește Doamne orașul acesta de *inundație* (329) ca să nu fie spre *stricăciunea agricultorului* (318) și ne scapă din robia dușmanilor celor *atei* (382) dîndu-ne nouă *conînțelegere*, (59) *unirea credinței* și *comunicarea sftului Duh* (60) și puterea de a lăpăda *contrazicerea* și *pretinia parțială*. Doamne Dzeule, cea ce ai poruncit ca *chivotul sântităței Tale* (541) să fie cîstit cu *îchinăciune convenabilă* Dumnezeirii (541) și nu *reprobezi* icoanele sfinților Tăi (549), carele prin toiagul lui Moisi ai *preîntipuit tipul* viū — făcătoareî cruci, pe care ai îngăduit să se răstignească Fiul Tău sub *Ponție Pilat* (22) și ai așezat *administrațiile* (97) și prea sf. *cuminecătură* (149) saū *euharistie* (151), *mirungerea* saū sf. *eleū* și sfîntul *botez de renaștere* (26) prin carî ai *replăsmuit* omul, vino și acum și binecuvintează temeliile *templului* acestuia, fă-l *neclătibil*, și *nesurpabil* (456), ear pre cei ce vor intra în el *bineventează-i* (440) și-i

Ferește Doamne orașul acesta de popot, ca să nu fie spre stricăciunea plugarului și ne scapă de robia dușmanilor celor fără de Dumnezeu, dându-ne nouă bună înțelegere, împreunarea credinței și împărtășirea Sftului Duh și putere spre a lăpăda împotrivirea și prietinia cea de gîlceavă.

Doamne Dumnezeule cea ce ai poruncit ca sicriul Sfinției Tale să fie cinstit cu închinăciunea cuvenită Dumnezeirii, și nu socotești deșarte icoanele sfinților Tăi, carele prin toiagul lui Moisi ai închipuit mai înainte crucea ta cea făcătoare de viață, pe care ai îngăduit să se răstignească fiul Tău sub Pilat din Pont — și ai așezat isprăvnicile și prea sfînta cuminecătură adecă împărtășire cu sft. trupul și sîngele Tău — și sf. mir și sfîntul botez de naștere de a doua, prin cari ai plăsmuit din nou pe omul cel căzut în păcat — vino și acum și binecuvintează temeliile acestei sfînte biserici, păzește-o neclintită și neatinsă, ear pe cei ce vor intra în ea binecuvîntă-î și-î întărește cu frica Ta, că Tu ești cel ce ocîrmuești toate, — dăruiește sănătate obștei creștinești și fă ca să fie crucea aceasta acestei cinstite biserici totdeauna izbăvire, căci crucea este împăraților putere. Și iarăș — sfințește locul acesta și casa care s'a zidit pe dînsul, și pe cei ce vor a locui într'însa

fortifică cu frica Ta, (444) că Tu ești cel ce *dirigi* toate (469), — dăruiește sănătate și acestei *societăți* creștinești (428) și fă ca să fie crucea aceasta acestui *stimat templu* (539) *pururelă* izbăvire, (548) căci crucea este împăraților *potestate*, — și iarăși sfințește locul acesta și casa care s'a *construit* pre dînsul și pe cei ce voiesc a locui întrînsa cu *evsevie* păstrează-I nevătămați (445) și ne păzește de *supravenirea celor de alt neam* (446) și de năvălirile *oștenești* (642), pentru ca totdeauna să te putem mări pre Tine dimpreună cu *un-născutul* Tău fiu (451). Mai cu dinadînsul ne rugăm pentru *augustul* nostru rege, căruia dă-I domnie ferită de *revolte* (432), *confăptuiește* cu dînsul (564) și dă-I putere ca să supuie supt picioarele lui pe tot *luptătorul* (146) și *rebelul* (449) — pentru stăpînirea, *vingerea* (564) și *continuitatea* lui (556); și dă-I Doamne *victorie* (558) *evseviosului* regelui nostru asupra *barbarilor* (562) acum și *pururea* și în vecii vecilor. Amin!

Pentru orî cîine — cred — o astfel de rugăciune, cu o astfel de limbă, care *de fapt e introdusă în cărțile bisericești*, e un simptom îngrijitor, care tocmai fiindcă amenință ființa limbei noastre *bisericești*, ar trebui să formeze obiectul de ocupațiune al aceloră, cari poartă cu cuvîntul și cu peana soartea vieții intelec-

cu bună cucernicie păstrează-î nevătămați
și ne păzește de năvălirea altor neamuri,
pentru ca totdeauna să Te putem mări pe
Tine dimpreună cu unul născut fiul Tău.
Mai cu dinadinsul ne rugăm pentru prea-
înălțatul împăratul nostru, căruia dă-î dom-
nie pacinică, ajută-î și-î dă putere, ca să
supuie supt picioarele lui pe tot vrășma-
șul și potrivnicul, — pentru stăpînirea, bi-
ruința și stăruința lui și dă-î Doamne cu-
cernicului nostru rege biruință asupra pro-
tivnicilor, acum și pururea și în vecii ve-
cilor. Amin!

tuale românești. Pentru orî ce om care se
ține în curent cu istoria mai nouă a filo-
logiei, timpurile filologiei fantastice au
trecut în domeniul istoriei și astăzi ne
aflăm pe o treaptă mai sănătoasă a filologiei:
tot ce nu-î în firea poporului român nu-î ro-
mînesc și prin urmare nu-î bun pentru noi
— astăzi. Dacă vor veni timpuri, cari vor

cere altă direcție, se va găsi și pentru aceasta calea sa adevărată.¹⁾

Astăzi nimeni nu mai poate aproba acele inovații fără rost, care au stricat limba bisericească supt cuvînt, că o lărgesc, căci însemnează oare a lărgi limba, a ținea pas cu progresul limbistic, a lumina pe credincioși cînd zici comunecătură, în loc de cuminecătură, te glorificăm în loc de te preamărim, ploî bine timpurezate, în loc de ploî de bună vreme, captiv în loc de căzut în păcat, administrații, în loc de isprăvnicii, înfricoșatul Tribunal, în loc de înfricoșatul Județ, confăptuiește cu el, în loc de stăi înajutor, — întreb: înseamnă acesta progres sau atentat împotriva limbei în general și în special împotriva limbei bisericești, de care e strîns legat și sentimentul religios? Orî nu pot fi eu Român tot așa de bun dacă zic slugă în loc de serv, slobod în loc de liber, (ca să nu iau iarăș exemple prea drastice) și alte expresiuni care sînt înrădăcinate de veacuri și pe care a le mai scoate cu sîla din limbă ar însemna un răsboi donchișotesc? Limba strict populară nu strică nici auzul domni-

---

¹⁾ Sint geniale cugetările lui Eminescu cu privire la limba rominească, la ființa și dezvoltarea ei, — cugetări, care cu toate că sint scrise acum 30 de ani, sint încă și azi de actualitate. Vezi: M. Eminescu : *Scrieri politice și literare*, vol. I. ed. de Ion Scurtu, București, 1905. pg. 14—15. 293. 310.

lor, (carî umblă așa de rar la biserică, și carî simt așa de rar lipsa de a se ruga) și nu se lovește în cap nici cu teoriile de limbă, până cînd limba aceasta meșteșugită produce atîta confuzie în popor, încît cînd are de a face cu cîte o carte de aceasta nouă nu mai știe dacă are înaintea lui o carte într'adevăr bisericească, sau are de a face cu vre-o carte răspîdită de ereticî. Am avut ocazia să aud pe un crîsnic bătrîn dela o biserică foarte respectabilă, zicînd din toată convingerea despre Evhologiul Sfîntului Sinod din metropola Romînilor, că el ar putea jura, că această carte e o contrafacere jidovească, „pentru că numai Jidoviî umblă să strice slujba lui Christos“.

E un caz naiv acesta ce e drept, dar e foarte caracteristic! Poporul trebuie cunoscut la el acasă, nu numai din cărți — și pentru că să te cunoască și el, trebuie să-î vorbești pe limba lui, căci el altă limbă nu înțelege și nici n'are lipsă de o altă limbă decît de a lui. E destul pentru țaran că nu înțelege legile și regulamentele, carî sînt scrise într'o limbă străină pentru el, nu trebuie a face ca să înțeleagă tot numai atît și din rugăciunile din casa Domnului, singura mîngăiere pentru sufletul lui.

Nu mai inzist asupra acestui punct, ci trec mai departe la analizarea Evholo-

giului, care va produce cu greșalele lui chiar senzație pentru cetitorii, cari nu se vor fi urît să mai urmărească acest studiū.

Am amintit, că nu numai neologismele formează cusurul cărților Sftului Sinod, ci că sub rubrica cusurilor se mai cuprind și alte puncte, ca: cuvinte și expresii neromânești și fără gust, formațiuni de cuvinte greșite și traduceri sarbede.

Fără a cerca să le mai grupez după o anumită ordine, voi înșira în cele următoare greșalele cele mai mari, indicînd la fiecare greșală și pagina pentru ca aceia dintre preoții din metropolia noastră, cari se folosesc de acest Evhologiū, să le poată îndrepta :

Inimă curată *crează* întru mine Dumnezeu (76), în loc de străvechiul și foarte frumosul *zidește*; *a forma* (160) în loc de a închipui; din *catoliceasca* carte a Sftului Iacob (88), — în timp ce avem terminul sobornicească și a toată lumea, cari pe lângă că sînt mai uzitate și mai înțelese ocolesc și cacofonia. Tot în acest înțeles e și *sino-diceasca* carte, care alătura de catolicească poate produce mari confuzii. *Deridere* (96) în loc de batjocură; înțeleptul Pavel a *prespus* chiar mutarea sa (230), în loc de a spus mai nainte; desfacere *timporală* (306) în loc de desfacere vremelnică sau cel mult temporală; dușmanii *înțelesuali* (363) în loc de dușmanii după gînd sau în-

telegători; *a replăsmui* (514) în loc de a plăsmui a doua oară. E bătătoare la ochi și înlocuirea consequentă a unor cuvinte înțelese de toți Romîni și împămîntenite de cine știe cîte veacuri în limbă, cu cuvinte nouă, cari nu sînt nici așa de frumoase în limba bisericească, nici așa de precise și nici așa de bine înțelese. Așa d. p. *a serba* în loc de atît de mult cuprinzătorul a prăznui; *oră*, în loc de ceas, *serviciu*, în loc de slujbă; *timp*, în loc de vreme; *martir*, în loc de mucenic (54); *agricultor* (318), în loc de plugar; *discipol*, în loc de învățăcel; *nutriment*, în loc de hrană. *Eschiamare* și *eskiamare* (565, 446 etc., ceea ce dovedește, că nu e o eroare de tipar), în loc de strigare; *gigant*, în loc de uriaș; *profet*, în loc de proroc (pe la noi poporul zice, că numai papistașii zic profet); *serv*, în loc de rob sau slugă; *eliberare*, în loc de slobozire; *repausează-l*, în loc de odihnește-l; *a dedica* o biserică sftului x, (449) în loc de a o închina; *a proaduce* (458), în loc de a aduce înainte. Iată *națiile*, cari te știaă pe Tine (136), în loc de iată neamurile etc., *te conjur cu numele marelui Dzeu* (430), în loc de juru-te pe etc., *a propune* (469), în loc de a pune înainte; *procădem* (556), în loc de cădem înaintea Ta. Tu ești cel ce *derigi* toate (deregî sau dirigi?) în loc de — tu cîrmuiești toate (169); Doamne, care ai *produs* din neființă în

fință (382), ceea ce e un non-sens, în loc de — ai adus. Apoi: ai *vins* (567); în loc de ai biruit; *vingere* (564); ploii *bine timpurate* (556). *Tot-țiitorule* și *Tot-indurate* (557), în loc de *Atot-țiitorule* și *Atotmilostive*; *mizericorde* Doamne (556), în loc de *milostive* Doamne; *camerele* noastre să fie *abundind de provizii* (570) (cf. textul paralel al rugăciunei); *concălător* (574), în loc de *împreună-călător*; pentru ca să dea oastei sale *Christo-numite* (572), în loc de însemnat sau numit cu numele lui Christos; *dușmani* cei *atei* (382); buna *temperatură a aerelor* (449); Duhul *în tip* de porumb s'a arătat (451); *buninimie* (544); *lapezi-te* de erezul *luteranesc*? (ca și când întemeietorul acestui erez (!) ar fi fost Lutheran, nu Luther); *teroarea să investe* cu binecuvîntarea (454) în loc de: *mîna de împăcare întinde binecuvîntarea fricei*. Acest *stimat templu* (539) în loc de: *această cinstită biserică* (Cum s'a subțiat lumea!)

Apoi schimbări ca acestea în Credeu: și s'a răstignit sub *Ponțiu* Pilat, ... cea ce a grăit prin *profeți*, ... și într'una *cato-licească* și *sobornicească* biserică (134) — sînt inovații care pot sgudui sentimentul religios al creștinului ortodox. Mai departe: ne rugăm ca Dl Dzeu să binecuvinteze începutul *întemelierei* acestei zidirii și cu bun *succes* a se pune începutul ei,

(453) că Tu ești D-zeu pururea *existind* (135). În sfârșit ca imposibilități logice și istorice ar putea fi însemnate aici: ne rugăm pentru împăratul nostru, pentru ca să supuie supt picioarele lui pe tot dușmanul și *luptătorul*, (138) [și pe luptătorii de sub steagul său?] — apoi: veniți să bem beutură nouă, nu din peatră seacă *făcută cu minune*, în loc de peatră seacă, făcătoare de minuni, căci știut este că peatra din care a scos Moisi apă nu a fost făcută cu minune, ci a fost făcătoare de minuni (275). (Vezi greșala aceasta și în Penticostarul lui Șaguna pg. 5). Mai amintesc, că cuminecătura e numită în toate cărțile Sftului Sinod, *comunicare, comunicatură, comuncătură comuncare* sau *euharistie*, dintre cari patru sînt formațiuni necorecte iar a cincia e neînțeleasă de popor, — apoi în loc de taină se folosește consequent *mister, sacrament* și *secret*, ear minunile lui Christos sînt *miracole* în nouăle cărți bisericești.

De încheiere la observările la Evhologiū mai însemnez greșala elementară pe care am văzut'o trecută din Evhologiū în viața practică, anume expresia: Binecuvîntată este împărăția a Tatălui etc., care obvine de atîtea ori în serviciul divin. Expresia aceasta nu-î corectă, corect e binecîntată este împărăția Tatălui, fără *a*. Ar fi timpul, ca aceste abnormități, cari pot fi și rămășițe din vechile cărți — să

dispară. Tot astfel: Primește Doamne jertfa aceasta pentru iertarea păcatelor a tuturor fraților (18). Nu se poate aproba nici traducerea științifică a numelor și numirilor biblice în cărțile rituale, care sînt pentru popor. Aceasta se poate face în cărțile științifice, dar în cele rituale nu merge. *Betlehem, Iosef, Sabaot, Abel, Babilon, Mathia, Benjamin* etc. nu încap în cărțile populare bisericești.¹⁾

A doua carte la a cărei analizare mă opresc în șirul acestor cercetări e *Psaltirea*.

¹⁾ Fără a mă estinde și a-mi aroga o competență în aprecierea limbei folosite atît în cărțile strict bisericești cît și în cele teologice în înțeles mai larg, țin să amintesc, că cuvintele aspre, pe care le-a spus d. I. A. Rădulescu la adresa scriitorilor bisericești de astăzi sînt atît de îndreptățite în cit ori cite efortări s'ar face nu s'ar putea dovedi contrarul. Iată d. e. cîteva specimene de limbă din „Biserica ortodoxă romînă“, organul sftului Sinod din Romînia: Dorul Romînilor *a ajuns o realitate*, (s'a realizat — B. ort. a. XXVI pg. 6). Preotul să-și împlinească cu sfințenie apostolatul său *în exercițiul sacerdoțiului*. (id. pg. 21) Sftele *mistere* (id. pg. 41) X *diferă* o biserică luptătoare și una triumfătoare, (face deosebire între... id. 58). Ceî *renăscuți respectiv de învățăturile credinței* (id. pg. 60) Sfintul *spirit*, (acesta se folosește consequent în Bis. ort. rom.) *Miracolele* lui Iisus, *Sacra Scriptură* (id. pg. 134). X a fost ales *ca* episcop (id. pg. 138) X a început încă în anul 1890 *ca* să publice în revista noastră (id. pg. 141). X a fost *sacrat* de episcop (Bis. ort. 1888 pg. 953). *Respectiv la* aceasta (id. 148). Eū *umilitul* (și umilul) arhierēu, în loc de eū smeritul (id. 152). Ce ar trebui *de* făcut pentru ridicarea preotutui romin ? (id.

Această carte este și a fost considerată ca cea mai însemnată dintre toate cărțile bisericești menite a ușura povara sufletelor credincioșilor. Ea a fost poate prima carte bisericească tradusă în românește (Psaltirea scheiană și alui Coresi) și ea este și astăzi cea mai răspândită și mai iubită carte la poporul nostru. Sînt oameni cari n'au cetit în viața lor altceva decît „Psalomir“ și e caracteristică credința poporului că cetirea Psaltirei întregi la năcazurî și pierderi

166). Sînt de patru luni ca locotent de episcop (id.) Primăria a făcut recurs la primărie (în loc de și-a luat refugiu, a recurs la ajutorul primăriei... (id).

În hiperzelul de a ținea la ortografia etimologică — după unii singura admisibilă — mai scriu și astăzi unii *amfitetru* (Bis. ort. rom. a. XXV pg. 1246), ca și cînd acest cuvînt ar consta numai din patru silabe, dintre cari a treia ar fi un diftong, și nu s'ar deriva dela grecescul „ἀμφιτετρων“. — Alții mai liberali, aderenți ai fonetismului pur, scriu *sceptră* în loc de *sceptru* sau *schiptru* (cfr. Buchet de rugăciuni alcătuit de ierodiaconul Damaschin din mănăstirea Sinaia. 1896) și iarăș alții scriu scurt: mă rog *respectos*, în loc de *respectuos*, ear alții (ca economistul stavrofor V. Predeanu în scrierea sa: Știința, credința și postul București, 1903) *înfelepșune* (pg. 14) *nutrișune* (24) *aliment animal*, în loc de *animalic*. Pentru a-și plăti datoriile nu-i de ajuns de a nu mai face altele noi, trebuie a achita pe cele ce s-au creiat. (26). Între corp și suflet există o luptă *continue* (24)... tot cazurî, cari ar putea face pe bătrînul domn T. Maiorescu să mai repeteze odată și astăzi cuvintele de odinioară, cari au adus atita folos limbii și literaturii romîne: în lăturî!, — dar în cazul de față pentru cei din România.

aduce cel mai mare folos, — împrejurări cari toate pledează pentru excepționala importanță ce i se dă acestei cărți din partea poporului.

În fața acestui fenomen nu e indiferent dacă această carte e așa precum trebuie, sau nu sub raportul limbei, căci de conținut nu poate fi vorba, dat fiind cuprinsul ei autentic, neschimbat. Psaltirile vechi, potrivit cuprinsului atît de poetic, sînt într'o limbă de o curățenie netăgăduită, — nu arareori întîlnești în ele minunate expresiuni arhaice și întorsături de fraze, cari te desfătează prin gravitatea lor prin care împrumută această calitate și cuvîntului lui Dzeu. În Psaltirea Sftului Sinod (Ediția II. București 1895)¹⁾ această calitate a vechii Psaltiri nu o mai întîlnim; frumoasa limbă romînească e înlocuită cu o limbă neînțeleasă de cei ce o cetesc, și nesimțită de cei ce o exprimă. Poporul, care până aci îl lăuda pe Domnul în psaltire și alăută acum-a-l „celebrează” și-l „glorifică”, fără ca să știe ce va să zică aceasta, — și dacă el tot mai ține să cetească alinătorii de dureri

---

¹⁾ Ediția I. apărută la 1889 a redactat textul vechi al Psaltirei, într'o formă neescepționabilă. E de mirare cum dela 1889 până la 1896 s'aû putut face atita regres! Nu e eschisă posibilitatea, că și cu Evhologiul să se fi făcut așa. Despre aceasta însă nu m'am putut informa.

psalmi, din această carte sînt sigur că nu se va alege cu multă procopseală.

Psaltirea, după cum se știe e împărțită în catisme constătătoare din cîțiva psalmi, cari pentru a fi mai bine înțeleși aū în fruntea lor o explicare, o indicare a conținutului lor, saū a ideei fundamentale.

O astfel de explicare e absolut necesară mai ales pentru oamenii fără multă știință teologică, de oarece înțelesul multor psalmi este îmbrăcat într'o haină obscură, care trebuie tălmăcită ca să poată fi înțeles conținutul. Psaltirea Sfintului Sinod dă și ea aceste explicații la fiecare psalm, explicațiile acestea sînt însă așa de încărcate de neologisme (uneori și rele), încît prin ele nu numai că nu se limpezește absolut de loc înțelesul tainic al psalmilor, ci din contră se întunecă și mai tare. Voiū aduce pentru argumentarea acestei aserțiunii următoarele exemple: Ps. 2. Acest psalm este *profetic* și se *rapoartă* la împărăția lui Iisus. Ps. 3. David *exprimă o perfectă* încredere în *protecția* lui Dzeū. Ps. 7. *celebră* *majestatea* lui Dzeū. Ps. 8. *Imn* de mulțămire pentru *victoriile* ce a *reputat* David asupra inamicilor lui. Ps. 9. D. *declară*, că-și pune încrederea în Dzeū. Ps. 11. D. *descrie* *corupția cea generală a timpului său*. Ps. 13. D. *speră* a fi totdeauna în *comunicație* cu Dzeū. Ps. 17. D.

vorbește de *escelența* legii lui Dzeu. Ps. 20. Israilitenii roagă pe Dzeu *despre avantaje, ce le-a hărăzit*. Ps. 21. D. *descrie* patimile Răscumpărătorului în mod foarte *frapant*. Ps. 22. D. *reprezintă* îngrijirea cea părintească a Dluî de dînsul. Ps. 24. *Secretul* Dluî se descopere celor ce se tem de dînsul. Ps. 27. D. se roagă pentru *prosperitatea* poporului israiltean. Ps. 29. D. dă lui Dzeu *mulțămiri solemne*. Ps. 33. D. *reprezintă* soarta *funestă* a răilor. Ps. 34. D. *celebrează* bunătatea lui Dzeu către toate *creaturele* sale. Ps. 35. D. arată că Dzeu nu lasă *cucernicia nerecompensată* și face pe cei răi a simți *efectele* mâniei sale. Ps. 39. D. *mulțamește* lui Dzeu pentru *favorurile* primite. Ps. 40. D. *juruește o particulară* binecuvîntare celor ce se poartă cu *charitate* către cei mîhniți. Ps. 41. *Profetul exprimă* viua durere ce simția. Ps. 42. Psalmistul *persecutat* și depărtat de *Tabernacul* se roagă lui Dzeu. Ps. 48. *Profetul* arată că fericirea nu se cuprinde în *onorurile* lumei. Ps. 49. *Ipocrisia* Israeliților cari puneau încrederea lor în *sacrificii* și în *ceremonii*. Ps. 52. *Profetul* face *tabloul* *corupției generale* ce domnia în *timpul* său. Ps. 54. D. *reprezintă* Dluî *extremul pericol* în care se află .... Ps. 98. *Favoarele* acordate de Dzeu Israiltenilor. Ps. 100. *Juruința* ce face David de a *guverna* pe poporul său. Ps. 102. Toate fapăturile se în-

viță a lăuda pre Domnul. Ps. 110. D. laudă pe Domnul pentru *harurile temporale și spirituale* ce a dat poporului său. Ps. 111. *Descrierea evseviei și a fericirii celor ce se aplică la ea.* Ps. 126. Fericirea *persoanelor* celor *evsevioase*. Ps. 131. D. nădăjduiește, că Dzeu va binecuvînta *posteritatea*. Ps. 136. Iudeii în *captivitatea* din Vavilon. Ps. 147. Psalmistul îndeamnă pe Iudei a lăuda pe Dzeu pentru *harurile răspîndite asupra nației lor în particular*.

Pe această coardă s'ar mai putea continua, nu văd însă nici un folos isvorînd de aici, de aceea voiți trece la înregistrarea altor erori, de cari sînt în Psaltire într'un număr tot așa de mare ca și acestea, dacă nu mai mare. Erorile acestea se refer la limba psalmilor înșiși, care este tot așa de multicoloră ca și cea arătată și nu este cu nimic mai bună decît a explicațiilor. Vom afla expresii ca: *abundența și abondență* (ps. 4), *protector* (5), *celebra* (6), *ocasio* (7), să *persecute* vrășmașul sufletul meu (7). Deșarte a grăit fiecarele către vecinul său și cu *inimă dublă* a grăit rele (11), *surprinsu-m'au* vrășmașii (17), *ordinile* Domnului nu s'au depărtat dela mine (17), mare este *gloria* Lui (20), *unicorn*, la care ca explicație în nota sublineară se pune rinocer, în timp ce toată lumea știe că numirea populară — deși neînțeleasă — a acestei vietăți e inorog (28). Domnul

șade în *deluviu* (28), (în loc de diluviu=po-top). Că el nu este decît un *moment* întru mânia Lui (29), eară eu am zis întru *prosperitatea* mea (29), cînd va fi *inundare* de ape (31), tu cu cîntări de *eliberare* mă vei încunjura (31), *celebrați* pe Domnul în alăută (32), cel ce ai mîntuit pe *mișelul* și pe *mizerul* dela *impilatorul* lor (34). Nu te *irita*, ca să nu faci rău (35), Domnul nu va lăsa a se *condamna* dreptul (35), înrăutățiți la cea din urmă se vor *extermina* (35). Inima mea s'a *agitat*, (37) vrășmașii mei *meditează* vicleșuguri (37), ear eū m'am făcut ca un om, ce nu aude și *nu are în gura lui replică* (37); judecă-mă Doamne și *sprîjinește cauza mea* (42), *deridere* (43), *prosperă* în măreție (44). Dreapta Ta va învâța lucruri *miraculoase* și — nunc venimus ad fortissimus — fetele împăraților sînt între *damele Tale de onoare Doamne!* (44); *amic* (44). Toate neamurile *aplaudați* (46), oamenii de starea de jos și cei de *distincție* (48.) *Aplica-voiū la parabolă* urechea mea, în loc de, *pleca-voiū* urechea mea la auzul pildelor Tale (48); *intenția* lor este ca să ... (id); urmașii *aprobă maximile* lor (48). Din Sion strălucește *perfecta* frumseță a lui Dzeū (49) — și așa mai departe și aici, cu deosebirea însă că începînd cu ps. 50 neologismele sînt în măsură mai mică, alocurea lipsesc cu desăvîrșire, ceea ce denotă lipsa de uniformitate și control în

editarea cărților bisericești. Dela acest psalm până la sfârșit se vede apriat, că a lucrat altul nu acela care a redactat cei 50 de psalmi dela început.

După cît s'a putut vedea, și această carte păcătuiește greu în contra limbei, atît în ce privește lexicul cît și sintaxa. Ar fi o mare pierdere, dacă la proxima ediție nu s'ar elimina părțile cele rele, ci s'ar ține și mai departe calea apucată în timpul din urmă. Ar fi în interesul nostru ca să se evite răspîndirea acestei ediții a Psaltirei în popor, deodată cu care se respîndește și gustul cel rău pentru cinstita noastră limbă, pe care nici cînd n'am fost mai în primejdie de a o pierde, ca acuma. Să nu accelărăm noi această catastrofă, ci printr'o ediție adevărat românească și bisericească, pe care ar putea-o da metropolia noastră — să punem stavilă înrîuririlor nesănătoase, — o problemă pe care o recomand binevoitoareî atențiunii a sinodului episcopesc al metropoliei noastre.

Altă carte destul de însemnată pentru trebuințele sufletești ale credincioșilor, și destul de însemnată și din punctul de vedere al limbei este „*Cartea de rugăciuni necesară fiecărui creștin*“ dată la iveală de mitropolitul primat de pe atunci D. D. Ghenadie (București 1895). Deschizi la înțîmplare această carte atît de însemnată după destinația sa și ochii îți dau preste

cuvinte și expresiuni ca următoarele: Pre Cuvîntul cel *confără'nceput* (332); *tot-pu-ternice*, pe cei morți i-aî *conînviat* (232); *potestatea* morții (334); profeții *unanim* se bucură. Cuvîntul cel *nedescriptibil* (337) *victoria* (339); ai *prestătut* mîntuitorule (339); *vingător* (341); *conîngropîndu-ne* cu tine (341); cu dreapta sa cea *curioasă* coasta ta cea dătătoare de viață Thoma o a cercat (343); se *conveselește* (394) se *combucură* (344); Mărire Christoase *potestății* Tale (345); *direge și glorifică misterul cel mare al evseviei* (347); în *unanimitate* mărim pe *tot-sfîntul* Duh (347); Cuvîntul s'a *încorporat* (id) . . . etc. etc., cari toate se repetă pe aceleași 15 pagini ca și pe cele vr'o 250 de pagini ale cărții de *nenumărate-ori*, și cari întovărășite de multe altele fac podoaba acestei cărți, care cu tot *nedescriptibilul* ei farmec nu va avea nicî-odată *potestatea* să *conveselească* sufletele celor ce aici vor căuta mîngîiere.

*

Trec la alte cărți de ale sftului Sinod din România, cari deși nu sînt *tocmai* așa de *pecabile* în ceea ce privește limba lor, reclamă totuș o atențiune oareșcare din acest punct de vedere.

Apostolul cuprinde și el o sumedenie de greșeli, afară de greșala aceea comună aproape tuturor cărților sf. Sinod, că traducerea în general e cu mult mai palidă, mai prozaică decît în cărțile cele vechi, —

greșeli, dintre cari remarchez următoarele :
Scoală Doamne întru odihna Ta, Tu și
siciul *sânfirei* Tale (7); Iisus, pe care voi
l-ați *predat* (11); nu aduceați nici o vină
de care *presupuneam* eu (49); ai *navigat*
pe marginile lacului (50); corăbierii căutați
să fugă, dînd luntrea în mare sub *pretext*
ca și cînd ar fi avut să arunce *ancora*
(anghira) despre piscul corăbiei (51); *gu-*
vernator (52) *membrile* noastre (83); că a
căutat spre smerenia *servei* sale (354) *vi-*
denie (moldovenism, în loc de vedenie (357);
cei ce-L *ascult* pre El (364); *demnitățile*
(365); *profeți*, *predicat* (366); muștră, ceartă
cu toată *autoritatea* (379); acum *liberează*
pe *servul* Tău stăpîne (350); *serve*sc (347);
martir (353); *epistolă* (322); *genealogii* (321);
fratele Timotei este *liber* (241); este *nevoe*
de *explicat* (229); *serv liber* (232); episcopul
să fie ca un *iconom* alui Dzeu (123) fără pri-
hană, casa sa bine *iconomisîndu-și* și *bineico-*
nomisîndu-și copiii (211). Că s'a răpit în raiu
și a auzit cuvinte nespuse, care nu este *liber*
oamenilor a le vorbi (174). Fraților! toate-mi
sînt *permise*, dar nu toate-mi folosesc,
toate-mi sînt *libere*, dar nu toate zidesc.
(157) Remarchez în deosebii confundarea
alor trei noțiuni *slobod*, *liber* și *permis*,
care se face în toate cărțile de care e vorba
fără deosebire, și fără nici o abatere :
slobod în loc de *permis* și în loc de *liber*,
și *liber* în loc de *permis*, fără ca aceasta

să se facă după vre-un rezon limbistic. *Nu-mă este liber a vorbi*, aceasta e o frază absolut rea, tot astfel, *toate-mă sînt libere*, în loc de slobode, saŭ permise. — Traducerî de acelea apoi carî nu sînt potrivite în cărțile pentru popor, după cum am mai amintit și într'alt loc, aflăm și aici, ca d. e. *Bartolomeiŭ*, *Mathia* (6), *Ana profetița*, *Babilon*, *Paul*, *catolică* etc.

* Altă carte e *Liturgierul*, care cuprinde și mai puține greșeli de cît celelalte cărți. Afară de expresiile și cuvintele folosite de toate cărțile nouă, ca: acum *liberează*, *predic*, *profet*, *serv*, *liber*, *iconom*, carî obvin foarte des, — se mai află: *fructul viței* (201); ceea ce faci lucruri neurmărite, *glorioase*, *eliberază-ne* pre noi (448); *templu* (id); după *exemplul* altora (261); *temperarea* aerului (264); din țărînă l-ai *format* pre om și l-ai înfrumșetă ca pe un prețios și ceresc dar spre lauda și buna cuviința a mărireî Tale (268); *corifeŭ* (371) în *timpul* acela, în loc de stereotipul început al celor mai multe evangeliŭ: în vremea aceea, care e cu mult mai românesc și mai bisericesc (373); *ortodox*, în loc de drept-credincios, ceea ce e spre înțelegerea tuturor; mireazmă *spirituală* (376); pentruca să se desrădăcineze din *servi* Tăi ura, *calomnia* și neunirea (381) *predispune-i* cu darul sftului Duh și cu *misterele* Tale (382)... și alte expresii carî sînt folosite adesea atît aici cît și în

celelalte cărți, pentru ceea ce nici nu le
mai pomenesc aici, pentru că am făcut-o
aceasta într'alt loc. *

Din norocire nu toate cărțile Sftului
Sinod sînt așa de slabe și așa de rău în-
grijite ca limbă, precum sînt cele anali-
zate până aici. Majoritatea cărților sînt
mai bine redactate, deși puteau fi și mai
bine, mai ales, că reeditarea lor a fost în-
credințată celor mai vrednici și luminați
bărbați ai bisericei romîne din Regat. Voi
face și acestor cărți o scurtă revistă înso-
țită de observările mele.

Cele 12 *Mineie* tipărite cu îngrijirea
dd. Dr. Gherasim Timuș, episcop al epar-
chiei Argeșului, Dr. Dragomir Demetrescu
și Dr. Constantin Erbiceanu, profesori la
facultatea teologică din București — sînt
bine îngrijite cu toate că puteau lipsi și
de aici neologismele pe care le-am amintit
la cele de până aici, ca *evsevie* în loc de
cucernicie, *predicator* în loc de propovă-
duitor (luna Septemvrie pg. 19); apoi fo-
losirea expresiunei: din cartea cea *catoli-
cească*, sau din cartea cea *sinodicească*, cît
timp avem sobornicească, a toată lumea
și obștească (l. Iunie pg. 234). Amintesc
aici și greșala dela pg. 19 a lunii Ianua-
rie, unde se zice, că sfîntul Grigorie Na-
zianzeanul ar fi fost tatăl sftului Grigorie
teologul. E o eroare de istorie, care va
trebui ștearsă, știut fiind că Grigorie Teo-

logul este identic cu Grigorie Nazianzeanul, ear tatăl lui, Grigorie și el a fost episcop al Nazianzului, nu poartă acest atribut, care ar produce confusia de a nu putea deosebi pe tată de fiu¹⁾ — apoi greșala dogmatică: Unule născut Fiule și cuvîntul lui Dzeu, cela ce ești fără de moarte și ai *îngăduit* pentru mîntuirea noastră a te intrupa etc. (I. Septemvrie pg. 120). Biserica creștină învață, că Christos a primit de bună voie ca să îmbrace trup omenesco, ear nu numai că ar fi îngăduit, sub ceea ce s'ar putea înțelege — și se și înțelege — că numai sub oare care presiune a luat asupra-și această sarcină. E o deosebire marcantă între a primi și a îngădui, deosebire, care ar trebui făcută și aici. Această greșală a luat-o de altcum Sftul Sinod din cărțile mai vechi. O aflăm și la Șaguna în Penticostar pg. 9. N'am fi putut însă aștepta ca Sf. Sinod să și îndrepte greșelele vechi? Mai amintesc numai: Pe voevozii egipteni negrul *luciă* i-a acoperit (Ianuarie 14) în loc de noianul etc.; auzit-am Doamne auzul *iconomie* Tale (Iulie pg. 197); Pavel *pregrăitorul* de Dzeu) Ianuarie 351); *Inscrisul* lui Adam (zapisul) pg. 28, apoi și aici *Betlehem*, *Bitezda*, *Babilon*, *Abraam*, *profet* etc., cari obvin cu o îndărătnică consecvență aproape pe fiecare pagină.

¹⁾ Cf. Istoria bisericească, de Eusebiu Popovici. București. 1900, vol. I. pagina 534.

Aghiazmatarul (ed. I. 1896) e binișor redactat, greșelile de limbă sînt în măsură mai mică decît în celelalte cărți. Precum s'a u lăsat afară greșelile cele multe puteau să se lase și cele puține ca: *compărtaș* (209); Doamne binevoiește ca să fie *terminată* această casă (184); *contra* voinței (id); făcă-mi-se mie *euharistia* aceasta spre sănătate (177); a *servi* (obvine de nenumărate ori, ca și în toate celelalte cărți fără deosebire); *religia păginească* (144); cerem iubirea ta cea *compătimitoare* (37); *paralitic* (112); *creat* (65); *coînțelegere* (65); Tu ești *administratorul* cel bun (64); învrednicește-ne a afla intrare *în templul* acesta (40); prin Isaia s'a *prevestit* nouă (33). În general vorbind despre această carte ea prezintă un progres față de cele de până aci.

Orologiul (Ed. II. 1896) cuprinde și el afară de neologismele amintite la toate cărțile de până aci, unele greșeli, iarăș în măsură mai redusă, dintre cari cele mai de luat în seamă ar fi: Doamne, cu toate că rugăciunea mea iese dintr'o gură *culpabilă*, dintr'o limbă *criminală*, bine voiește a nu *respinge* vocea mea rugătoare din cauza păcatelor mele (676), sa u: Tu ai făcut vase *stimate* pe sfinții Tăi. . . . (672), sa u: *proaducere* (436) etc.

Mai bine și cu mai temeinică îngrijire e redactată *Evangelia* (obvine și aici *custodie* (250), *felinar*, *sinagoguri* (225). Ar-

chieraticonul (ediția II. 1899), în care s'aŭ mai păstrat până astăzi grecismele neînțelese, ca s. ex. *se prohirisește* de diacon (25); *ipopsifii* (22) etc.; *Penticostariul* (ediția II. 1895); *Paraclisul* și *Acaftistul maicei noastre Paraschiva*, precum și altele, al căror nume poate fi amintit numai cu laudă.

* E interesantă eliminarea consequentă din toate cărțile mai nouă ale Bisericeî, atît a celeî din Regat, cît și a celeî dela noi — a unor cuvinte de origine slavonească, cari sînt aproape tot așa de vechi ca și primele începuturi de organizație bisericească romînească. Înțeleg între altele cuvîntul *slavă*, care după ce a fost eliminat din casa părintească a reușit să-și revindică drepturile într'alt loc: în limba populară și în cea literară. Dacă în biserică nu se mai zice slavă Tatălui etc., nu se va putea zice altcum în limba vie decît slavă Domnului, care nu va putea fi înlocuit nici cu mărirea Dluî, nici cu glorie Dluî, nici cu alt cuvînt vechi sau nou. În limba literară scrisă îl aflăm la St. O. Iosif. (E mort D-zeul din *slavă*). Romante și cîntece pg. 85; la A. Barseanu, (în Imnul ocazional dela expoziția industrială din Sibiiu a. 1902, spre slava ta voios munci-vom; la N. Iorga, M. Eminescu, M. Sadoveanu etc., apoi ca *slăvire* la dl I. Kalinderu (cuvînt de slăvire întru pomenirea lui Stefan cel mare în 2 Iulie 1904), apoi

în Istoria bisericească a dluî prof. Eusebiu Popoviciî dela Cernăuţi, tradusă de P. S. D. episcopî Atanasie al Rîmnicului şi Gheorasim al Argeşului (pg. 169, 192, 371, etc. etc.), precum şi aproape la toţi scriitorii noştri mai de valoare. Nu şi-ar putea oare redobîndi acest cuvînt şi în limba bisericească locul avut, şi dacă nu tocmai pe lîngă drepturile avute, dar cel puţin cu drepturile pe cari le are în limba literară?

*

Până aici am arătat erorile din singuraticile cărţi, pentru a ne putea face însă un tablou fidel care se reoglîndească întreaga activitate a Sftului Sinod, ni se impune o clasificare a greşelilor, cari se întînd pe întreaga gamă posibilă şi pe cari le înşir în cele următoare, începînd dela cele mai mici până la cele mai înspăimîntătoare.

Mai întîi de toate bate la ochi delăturarea consequentă a unor cuvinte vechi şi frumoase, cari sînt înlocuite cu altele, unele înţelese de popor, altele nu. Astfel nu mai întîlnim străvechiul şi foarte frumosul *praznic*, ci pretutîndeni numai sîrbare; *trup-corp*, *primejdie*-pericol, *tămăduit*-vindecat, *vrăşmaş*-duşman şi inimic, *a propovădui* e înlocuit preste tot cu a predica, care nu este un sinonim al celui dintîi întru toate (cf. mergînd propovăduiî apostolilor învierea — nu poate fi înlocuit cu predicăî învierea etc.); a *birui*-a învinge şi

a vinge, *smerit*-cu umilit și umil, *a zidi*-cu a creea, *cîrmaciî*-guvernator, *ispravnic*-administrator, *chivernisitor*-iconom. Unde, dacă nu în limba bisericească să se păstreze minunatele cuvinte vechi atît de mult cuprinzătoare și atît de frumoase?! Inlocuirea lor consequentă cu alte cuvinte, unele poate mai cunoscute, nu e dictată de vr'un principiu limbistic destul de sănătos.

Pe treapta a doua întîlnim neologisme, cari deși vor fi ele înțelese în parte de popor, totuș locul lor era mai potrivit în cărțile de literatură laică, decît în cele bisericești, cari își au limba lor veche și frumoasă. Astfel: *corp*-trup, *contra*-împotrivă, *a elibera*-a slobozi, *a forma*-a închipui, *martîr*-mucenic, *nașie*-neam, *oră*-ceas, *profet*-proroc, *a repausa*-a odihni, *serv*-rob sau slugă, *servitor*-slujitor (al altarului), *serviciî*-slujbă, *tîmp*-vreme etc.

X Mergînd cu un pas mai departe dăm de inovații ca *armonios*-bine întocmit, *animal*-dobitoc-vită-fiară, *aer*-văzduh, *agricultor*-lucrător-plugar, *augustul* nostru rege-înălțatul, *agitat*-tulburat, *amic*-prieten, *a aplauda*-a plesni cu mîinile — a bate din palme, *aprob*-întăresc, *autoritate*-stăpînie, *barbar*-varvar, *a conduce*-a însoți, *contrazicere*-neînțelegere, *te conjur*-juru-te pe tine, *cameră*-cămară, *a condamna*-a osîndi — a judeca, *cauză*-pricină, *contrarietate*-împotrivire, *despreț*-hulă, *a dirige*-a cîrmui, *descriî*-zugră-

vesc, *duplu* (inimă *duplă*)-hulitor, *eco-*
nom-ispravnic, *evsevie*-cucernicie-smerenie,
există-este-viează, *exprim*-cuprind în vorbe,
efect-putere-urmare, *epistolă*-scrisoare-carte-
 trimitere, *explic*-tilcuiesc-tălmăcesc, *exem-*
plu-pildă, *favor*-dar, *intîietate*. . . . .
figură-chip, *fruct*-roadă, *felinar*-lampă-lăm-
 paș, *glorios*-slăvit, *a intona*-a începe cân-
 tarea, *înscriș*-scris, *a se irita*-a se nă-
 căji, *maiestate*-măreție, *moment*-clipă, *nu-*
triment-hrană, *ordine*-rînduială, *ocazie*-prilej,
ordin-poruncă, *a produce* (fructe)-a aduce
 (roade), *perfect*-desăvîrșit, *protecție*-sprijin,
persoană-ființă-față, *presupun*-bănuiesc, *pre-*
*da*ŭ-daŭ, *permis*-slobod, *persecut*-gonesc, *a*
prevesti-a vesti mai nainte, *renaștere*-naș-
 tere de a doua, *resping*-depărtez, *revoltă*-
 răscoală, *rebel*-răsvrătitor, *succes*-isbîndă, *a*
subscrie-a scrie . . . *supravenire*-venire, *total*-
 de tot, *termen*-hotar, *terminat*-isprăvit, *voce*-
 glas, *vers*-glas.

Cu un pas mai departe aflăm apoi:
administrator-chivernisitor, *ardorat*-închi-
 nat-preamărit, *armonia oratorică a limbilor*-
 buna întocmire cea mult glăsuitoare a
 limbilor, *abundanță*-belșug, *ateu*-fără de
 D-zeu, *avantaj*-cîștig, *acordat*-îngăduit-dă-
 ruit, *aplic*-plec, *ancoră*-anghiră, *conspirare*-
 uneltire vicleană, *corifeu*-vîrfelnic-verhovnic
 căpetenie, *corupt*-stricat, *caracter*-chip, *cu-*
stodiez-veghez, *cronic*-după vreme, *convenabil*-
 plăcut, *a construi*-a alcătui-a zidi, *continui*-

tate-stăruință, celebrez-laud-preamăresc, corupție-stricăciune, comunicație-legătură, charitate-iubirea lui Dzeu și a deaproapelui, ceremonii-slujbe, captivitate-robie, calomnie-hulă, vătămare, curios-necredincis, culpabil-păcătos, criminal-fără de lege, creatură-zidire-făptură, custodie-pază, demon-drac, discipol-ucenic-învățăcel, se desolează-se destramă, demoniac-îndrăcit, depozit-vistier, dedic-închin, declar-mărturisesc, deluviu-potop, stelele cerului sînt damele de onoare ale lui Dzeu — sînt întru cîntea lui Dzeu, distincție-cinste, enumăr-număr, edifică-zidește, exilat-scos din țară, esterminez-nimicesc-prăpădesc; epidemie-boală lipicioasă; extrem-cel mai înalt, excelență-mărire, firmament-bolta cerească, frapant-izbitor, funest-trist, gigant-urias, general-obștesc, guvernez-stăpînesc-cîrmuiesc, genealogii-arătarea neamurilor, intenție-țintă, insinuirii-vicleșuguri, implor-cer ferbinte, interior-dinlăuntru, se întrețin-se țin, se investă-se îmbracă, ipocrisie-fățarnicie; invită-poftește, miraculos-minunat, meditez-uneltesc (vicleșuguri), mur-zid, mizer-sărac, mortal-de moarte, a naviga-a călători pe apă, nerecompensat-nerăsplătit, onor-cinste, obiect-cuprins, lucru, pacific-făcător de pace, paraltic-slăbănog, pretext-cuvînt, provizii-cele trebuincioase pentru hrană; parțial-părtinitor, a preîntîpui-a închipui mai înainte, polestate-putere, prosperitate-stare înfloritoare; par-

ticular-deosebit, pentru sine; posteritate-urmași-viitorime, protector-apărător-sprîjinator, predispun-înzestrez, reprob-az nu încuviințez, a repurta- a câștiga, reprezintă-arăt, replică-răspuns-mustrare, a subsista-a rămîne, a suferi, simptom-semn, secret-taină, solemn-sărbătoresc, sacrificiū-jertfă, tribunal-județ-judecată-divan, teroare-teamă, tabernacul-tabără, tabloī-chip, a tempera-a domoli, univers-tot pămîntul, unanim-cu un glas, victorie-biruință.

Pe cea din urmă treaptă se înșiră apoi neologisme de acelea, cari aduc în zăpăceală și pe oameni cu carte mai multă. Astfel: *captiv* — în înțelesul de „căzut în păcat“, ceea ce e un nou sens oribil, *a dedica* o biserică sfintului Cutare, în loc de a o închina; *comunicare, comuncare, comunicătură, comuncătură, comunicație, euharistie* în loc de împărtășire cu sfintele taine, *filantropia* lui D-zeu — în loc de iubirea de oameni, *mizericordia* lui Dzeu — în loc de mila saū îndurarea lui D-zeu; *miracolele* lui Iisus, în loc de minunile lui Iisus, *mizericorde* Doamne, în loc de milostive, acest *stimat templu* — în loc de această cinstită biserică, *mister, sacrament, secret*, în loc de taină, (misterul e introdus de Veniamin), *catolicească* biserică, în loc de sobornicească, sau a toată lumea. E adevărat că biserica noastră ortodoxă are drept istoric la atributul de catolică, fiind

că însă la despărțirea bisericii apusene de cea orientală, aceea ni-a usurpat și atributul cel vechi ce ne competa, astăzi i-l lăsam bisericii apusene dimpreună cu toate celelalte drepturi usurpate. În cărțile de știință teologică el se poate folosi cu toate acestea, și se și folosește cu tot dreptul, în cărțile bisericești însă să ne ferim ca de foc de el, ca să nu se producă în credincioși confuzie, care ar putea să le altereze simțul religios. Tot astfel trebuie eliminat cu desăvârșire atât din cărțile teologice cât și mai ales din cele bisericești *spiritul*, pentru care avem duhul și sufletul, care îl înlocuiește atât de bine. Nu e de asemenea nici un rezon pentru *Tedeum*-ul romano-catolic, care s'a introdus în toate cărțile rituale dela București, fără ca introducerea lui să poată fi justificată cu vr'un argument românesc sau ortodox. Nu e potrivit apoi nici *ministrul* în biserică — câtă vreme avem slujitori de ai bisericii.

De încheiere aflăm neologisme stricate și formațiuni greșite ca acestea: *buninimie*, în loc de bunătatea inimei, *conînțelegere*, în loc de bună-înțelegere sau cel mult conțelegere, *Christo-numit* în loc de însemnat cu numele lui Christos, *confără* 'nceput, în loc de împreună fără de început, *i-ai conînviat*, în loc de i-ai înviat împreună cu Tine, *conîngropîndu-ne* cu Tine, *ne conveselîm*, *ne combucurăm*, cămară nuntală —

cămară de nuntă, *concălător* — împreună călător, *confăptuiesc* — lucru împreună cu cineva, *compărtaș*-împreună părtaș *dă-ne chipuri* ca să ne pocăim, în loc de *dă-ne dar*; *înțelesual*, în loc de *gînditor*, *saă după gînd*, îndelung *înzilit*-întu zile îndelungate, *fiul destrămat*, în loc de *fiul pierdut*; *ploi bine timpurezate*, în loc de *ploaie de bună vreme*; *mințeștile* puterî, în loc de *cereștile* puterî; *mirungere*-ungere cu sfîntul mir; *năvălirî oștenești*-năvălirea altor neamuri; *eresul lutheranesc*, *intemeliere*-întemeiere, inimă *duplă*-inimă vicleană; episcopul să fie om fără prihană *ca sa bine iconomisîndu-șî*, și bineiconomisîndu-șî copiii, în loc de *îngrijindu-î*; ¹⁾ *Ioan Promergătorul*-în loc de *Ioan Înaintemergătorul*; *nesurpabil*-nesurpat, *neclătibil*-neclătît sau neclîntît; *ai prestătut* Apostolilor, în loc de *ai stat înaintea* Apostolilor, *Ponție Pilat*-Pilat din Pont; *a procădea*-a cădea înaintea (lui Dumnezeu); *a proaduce*-a aduce înaintea (darurî); *a produce*-a duce înaintea (jertfa), *preîntipui*-a închipui mai înaintea; *a pregrăi*-a grăi mai înaintea; *a replăsmui*-a plăsmui din nou; *timporal*-vremelnic-temporal; *Tot îndurate*-A-tot-îndurate; *Tot țîitorule*-A-tot-țîitorule; *un-născutul Tău* fiu-unul născut Fiul Tău; *vins-*

---

¹⁾ Ori cit ar susținea d-nul C. Erbiceanu că „acest cuvînt îl înțeleg azi Romîni perfect ce însemnează“, să ne dea voie a nu-l crede. Cf. Biserica ortodoxă. Anul XVI. pg. 804.

biruit; *vingere*-biruință, *eschiamare* și *eskiamare*, în loc de strigare; *Săntirei Tale* și *Săntităței Tale*, în loc de Sfinției Tale.

Afară de erorile lexicale merită atențiune și greșelile de sintaxă, de cari încă s'ar putea face un lung pomelnic. Iată d. e. cum se ia în deșert o admirabilă întorsătură de fraze: *camerele noastre să fie abundind de provizii*, — după exemplul: iară eu să fiu nădăjduindu-mă întru Domnul. Cită deosebire! Una îți deșteaptă dispreț, cealaltă un profund sentiment religios.

... *al Tău este a ne milui și a ne mîntui* — în loc de la Tine este mila și mîntuirea, sau Ție ți se cade să ne miluești și să ne mîntuești; — *dușmanii cei atei*, în loc de dușmanii atei; *corupția cea generală*, în loc de corupția generală; Izrail-teniî roagă pe Dzeu *despre* avantajele ce le-aû hărăzit, în loc de „pentru”; Descrierea fericirei și a celor ce se *aplică* la ea, în loc de celor ce nizuesc spre ea; cei ce-*L ascult* pre Domnul, în loc de ascultă; *plecarea grumazelor noastre* în loc de grumazilor noștri (eroare gramaticală); fericiiî sînt *cei ce se gonesc* pentru dreptate (în Evhologiû la pg. 224, eroare de tipar și se zice: fericiiî cei ce gonesc pentru dreptate) ceea ce poate avea un înțeles nu tocmai bisericesc, cît timp avem forma veche potrivită: cei goniți pentru dreptate. Judecă-mă D-ne și *sprîjinește cauza mea* — e o frază așa

de modernă în cît de face să zimbești. Ce frumos e: judecă-mă Dne și alege judecata mea..... Indurările Tale le-ai făcut admirabile *asupra* noastră, — în loc de le-ai făcut minunate înaintea noastră; *toate sînt putincioase Ție* — în loc de toate sînt cu puțință înaintea Ta, saū la Tine, (o greșală introdusă din vechile cărți bisericești). Teroarea se investă cu binecuvîntarea etc. etc., cari toate dimpreună cu toate greșalele semnalate până aci nu se potrivesc de loc cu cuvintele dlui C. Erhiceanu, profesor la facultatea teologică din București, care zice că „Biserica noastră națională nefiind staționară a făcut în deosebite timpuri și epoce diferite *recenziuni* limbei cuprinse în cărțile bisericești, dar într'un chip nesimțit și neînțeles de popor. Dacă se compară deosebitele ediții de cărți bisericești ale timpului se constată pozitiv, că a avut loc îmbunătățirea în timp a limbei în Biserică prin mică îndreptări și corectări în stilul cărților sale de ritual. Astfel fără să-și piardă limba bisericească nimica din vechimea, greutatea și seriozitatea sa s'aū făcut mică schimbări în scopul totdeauna de ameliorare“.1)

Vorbele acestea mi se par mai mult niște vorbe de amăgire proprie, întocmai ca și ace-

---

1) Cf. Necesitatea reimprimării cărților bisericești cu *litere străbune*, în Biserica ortodoxă a. 1890 pg. 131 sqq.

lea ale dluî P. Girboviceanu, prof. la aceeaşi facultate teologică, pe cari le-a spus într'un articol în anul 1895¹⁾, aşa dară după apariţia tuturor cărţilor sfintului Sinod, zicînd: „Sfîntul Sinod prin revizuirea cărţilor bisericeşti a înlăturat unii termenî improprii şi străini de graiul romînesc şi nu s'a păcătuît în contra unităţii limbei romîne, ci din contră s'a lucrat tocmai spre binele acestei unităţi. Sf. Sinod îşi are conştiinţa satisfăcută, că şi-a îndeplinit o datorie sfîntă cu o mare cerinţă a Bisericei romîne şi a poporului romîn“.

Şi-a îndeplinit-o şi nu prea, — zicem noi cari din cele expuse am putut să vedem icoana adevărată a lucrărei sfintului Sinod.

Adevărul e, că cărţile sf. Sinod nu numai că n'aû apropiat unitatea limbei romîne dar a chiar spulberat-o pentru foarte multă vreme, căci ştiut este cît de mult timp se foloseşte o carte bisericească în Biserică — ba pot să afirm cu deplină hotărîre că opera sfintului Sinod ameninţă însaş *unitatea neamului*, care se bazează pe unitatea limbei, — de vreme ce n'a respectat drepturile limbei neaoşe aşa cum istoria noastră ni-a făcut-o cu izvorul ei roman şi cu amestecurile ce luptele trecute i-aû adus.

---

¹⁾ Cf. Retipărirea cărţilor bisericeşti cu litere latine, în Biserica ortodoxă 1895/96 pg. 715.

Cărțile Sftului Sinod din România
aū făcut în dezvoltarea limbei și a vieții
noastre sărituri nepermise și regretabile,
sărituri, cari aū stingherit pentru multă
vreme dezvoltarea naturală a limbei, căci
ele aū rupt firul tradițiilor bătrânești și
aū adus cel mai mare amestec și invăl-
mășală nu numai în limba strict biseri-
cească — ceea ce era și în sine un rău
destul de mare — dar și în limba oame-
nilor bisericești, căci limba din cărțile bi-
sericești și-a estins influința, ceea ce era
natural — și asupra slujbașilor bisericești,
pe cari îi vedem scriind astăzi într'o limbă
așa de incoloră, așa de lipsită de farme-
cul străvechiu, în cît dacă ai face între
aceștia și între scriitorii cei vechi o asă-
mănare, sînt sigur că rolul cel mai plăcut
nu le-ar reveni scriitorilor de astăzi, dela
cari ar fi natural ca să aștepti progres.
Astăzi nu mai scrie nimeni în admirabila
limbă a vechilor cărți, astăzi se maîmu-
țărește și în limbă ce e modern, mergîn-
du-se pe această cale până la absurdități
formale.

Aș putea cita sute și miî de con-
strucții și expresii neromânești de prin
cărțile și revistele teologice din România,
exemple cari te-ar face să nu mai poți
deosebi limba bisericească de aceea a re-
gulamentelor și a funcționarilor. Și cînd
te cugești cit de minunat era graiul vechi-

lor scriitori și cît de fără duh e al celor de astăzi, stai să dubitezi dacă progresăm în realitate sau numai ni se pare că progresăm. Iată de exemplu cum se scria nu mai departe de cît acum 86 de ani în epilogul unei cărți rituale: „Precum cel lipsit de lumina ochilor umblind se poticnește adesea, așisderea și mintea diorthositorilor de multe-ori prin slăbiciunea firii, de care sîntem ținuuți, pricinuieste greșale la îndreptarea tipăririi. Decî pentru aceasta atît cătră cei întîi stătători în rînduiala bisericească cu smerenie ne rugăm, cît și la toată pravoslavnică obștire cu cucerie ne facem datoria cererei, ca ori ce greșală în cuvînt sau în slovă veți găsi să îndreptați cu cuget blînd și să ne iertați pre noi neputincioși.

Și pentru neîndămănrile ce s'aû urmat
Precum și cu nedumerirea celor ce aû lucrat,
La cele ce va mai fi de a se mai tipări
Să nu fie a se mai pomeni,
Rugînd pe Domnul Dzeû bine să voiască
Toată inlesnirea să o dăruiască,
Ca cel ce știe ascunsurile inimilor
Să ne învrednicească tuturor doririlor.¹⁾

Cîtă poezie, cîtă simțire în aceste cîteva rînduri — și cîtă rigiditate în scrierile moderne bisericești: În întreaga literatură teologică de astăzi n'aî afla un pasagiû, care să se poată măsura prin colo-

---

¹⁾ Cf. Molitvelnicul lui Nectarie. București 1819.

ritul lui patriarchal-romînesc, cîstit, neatins de falsele raze ale unei pseudo-civilizații, cu epilogul citat, de cît care mai bun și mai frumos ai putea afla aproape în toate cărțile vechi.¹⁾ În cele nouă înzadar ai căuta așa ceva, fraza bogată și strălucitoare a vechiului grai e înlocuită cu o proză lipsită de farmec și de cele mai multe ori lipsită și de puterea de a fermeca.

Dar nu aceasta din urmă este calea cea bună. Calea adevărată e aceea bătută de cei mulți, calea pe care s'a umblat în cursul alor trei veacuri de curată glorie — fără împiedecare și fără întrerupere, cale pe care a apuca din nou și noi ar fi o adevărată cinste națională și bisericească. Să înțelenească poteca bătută în cei cîțiva ani din urmă și ca Romîni să batem din nou calea cea romînească, în deplina convingere, că aceasta este singura sănătoasă, pentru-că e statornică prin vremuri și prin firea noastră etnică. Astfel mîniecînd vom binemerita dela Biserică și neam și vom putea sta fără sfială înaintea viitorului, care va avea să ne judece, după cum și noi îi judecăm pe cei dinaintea noastră. *

Chiar cu risicul de a cădea în repetiții prea dese țin să mai revin odată la cestiunea cărților sf. Sinod, care atunci

¹⁾ Cf. Bibliografia veche romînească de N. Hodoș și I. Bianu. București 1903.

cînd a început editarea cărților bisericești, pare așî fi uitat cu totul de datorința sa ade-vărat părintească și de marea răspundere ce o are pentru această operă a sa față de Biserică și față de Limbă. Răspunderea pentru stricarea limbei cade fără doar și poate în sarcina Sf. Sinod, care astăzi nu mai poate fi la adăpostul opiniei publice, de oare ce opinia publică altcum plănuise redactarea cărților bisericești nu cum s'a îndeplinit în fapt. Sf. Sinod pare a nu-și fi dat seama despre rostul cărților bisericești și nu se vede, că ar fi înțeles lucrul așa, că anume cărțile sînt pentru popor, ear nu poporul pentru cărți. Cărțile trebuiesc redactate conform priceperii poporului și trebuiesc așa zicînd croite pe măsura luată pe po-por, ear nu invers. Procedura Sfintului Sinod n'a conziderat nici interesul biseri-cesc, căci ar fi trebuit să păstreze vechea lamure de miere și să nu schimbe de cît numai ce e mai imperativ, — și nici in-teretul național, care pretinde ca ori ce progres să se razime pe ce e strict na-țional ear nu pe maimuțării copilărești și pe formalități pripite. Despre opera Sf. Sinod nu se poate zice de cît tot cu cu-vintele dlui Maiorescu, pe cari le-a zis de-spre societatea biblică britanică, anume că în ea s'aū introdus expresiuni și schim-bări recomandate numai de o filologie ne-pricepută și trecătoare. Să mi se ierte de-

sele epitete, carî vor părea poate prea drastice — ele sînt juste și justificate prin însaș abominabila greșală venită de acolo de unde mai puțin o așteptam — din metropola cugetării romînești.

Cine va face mîine poimîine analiza temeinică și competentă a lucrărei sf. Sinod nu se va putea din destul mira de conziderațiile străcurate pe lingă admirabilul Regulament oficial, care a căzut în umbră cînd era mai mare lipsă de măsurile lui, și nu va putea înțelege cum de a putut să fie condus de idei atît de strauîi despre latinitatea limbei noastre și despre originalitatea ei. A veni fără nici o socoteală și a elimina din limba bisericeî ce e mai frumos și a înlocui podoaba antică cu un lustru cartonat e într'adevăr o notă, care — deși sînt pe deplin convinși că va dispărea din proximele ediții ale cărților sf. Sinod, nu va face multă cinste *istoriei limbei noastre bisericești*. — Am credința întemeiată că sf. Sinod nu va persista și pe mai departe pe calea apucată ci va relua cinstita și patriarchala cale romînească, pe care aî început a umbla toți cei aleși dintre cei chemați și pe care toată lumea romînească s'a putut bucura cînd a văzut mai zilele trecute umblind cel mai luminat și înțelept cap al Romînilor, regele Carol I. îndrumătorul cuminte al tuturor aspirațiilor romînești, care într'o cuvîntare clasică

rostită în Academia română în 1 Aprilie a anului acestuia a vorbit cu atîta competență și cu atîta dreptate despre limba romînească, încît face ca să fie amintită, cu o adevărată recunoștință și aici. Iată ce zicea înaltul suveran despre limba noastră și despre drepturile ei:

„Cuvintele vechi, deși obîrșia lor este slavă, grecească sau turcească, alcătuesc originalitatea și bogăția limbei. Aceste odoare amenințate a cădea în uitare trebuesc scăpate, redîndu-le locul la care au drept și să se pună o stavilă valului de nepăsare pentru graiul bătrînesc, *stîrbind totodată buruenile neologismului*, care înăbușe *limba strămoșască*. De ce să ne ferim de aceste locuțiuni vechi cu obîrșie așa de curată ca aceea a *liturgiei* și a *letopisețelor țării* și care nici măcar arhaisme nu sînt, de oarece le întîlnim în limba bisericeii și a poporului? Mai mult de temut sînt neologismele sterpe cu formă și înțeles pocite, care nu aduc nici o idee nouă, ci isgonesc numai cuvinte curat romînești, spre a le înlocui cu altele străine cu înțeles absolut identic, ca spre pildă *avansare* în loc de înaintare, *voiaj* în loc de călătorie” — (cine a cetit studiul de față va ști adauge încă foarte multe de acestea).

„Aceste parazite răutăcioase sînt miș; numărul lor crește pe zi ce merge și sfîrșitul va fi *schilodirea limbei*. . . Urmarea cea

mai de plîns a acestei greșite îndrumări este șanțul ce se sapă între limba claselor culte și neprihănită limbă a poporului¹⁾.

„Despărțenia aceasta trebuie deci cu orî ce preț preîntîmpinată ca o primejdie pentru tot neamul românesc, a căruî unitate se întemeiază pe legea și pe limba sa¹⁾).

Astfel a grăit regele Romîniei, un om care nu s'a născut la noi, n'a ieșit din sînul poporului nostru, n'a fost adormit la fermecătoarele cîntece de leagăn romînești și nu și-a încălzit sufletul la smeritul altar al vre-unei bisericețe romînești, dar care și-a pus ca țintă ridicarea unui popor la culmile *adevăratei* culturî.

De principiile acestuî înțelept cap al Romînilor așteptăm să fie conduși *toți* cîți sînt chemați a lupta alături de el pentru ajungerea aceluiaș ideal, — așteptăm deci și dela capiî bisericeî din Regat, aceea ce sîntem în drept a aștepta dela ei: readucerea limbei bisericești la viața ei adevărat romînească așa precum aû sfințit'o vremurile și înaintașii noștriî.

*

Ca punte de trecere la capitolul în care voiû vorbi despre cărțile bisericești din Ardeal, fac amintire despre o altă carte bisericească tipărită în Romînia în timpul

---

¹⁾ Cf. Voința Națională, 10 April 1905.

mai nou. Această carte este Testamentul nou tradus după originalul grecesc și publicat sub numele de „*Noul așezământ*“ (1897), de profesorul dela facultatea teologică din București, mort anul trecut, *Dr. N. Nitulescu*. Această traducere voia să fie modelul unei bune traduceri a cărților bisericești, o traducere care să se facă fidel după original și într'o limbă românească echivalentă — și voia să fie o ediție critică-populară. Tot cam în acelaș timp se urmărea împlinirea acestui fel de dorință în celalalt centru al ortodoxismului românesc, în Cernăuți, unde eruditul profesor dela facultatea teologică de acolo, *Isidor de Onciul*, făcea traducerea științifică-critică a *Psalmilor*, și unde la exemplul acestuia s'a continuat această înaltă operă prin tinărul savant *Dr. Oct. Isopescu*, care dă în „*Candela*“ dela Cernăuți traducerea cărții lui *Iov* (1903) și alui *Avadie* (1902) — și prin dl *Dr. Emilian Voiutski*, care dă traducerea „*Proverbelor lui Solomon*“ (a. 1901), precum și prin dl *Dr. Vasilie Tarnavski*, care dă traducerea critică a „*Genezei*“ (1905). În o ediție critică e natural, că poezia are un loc destul de modest, din care pricină și aceste cărți dela Cernăuți sînt într'o limbă cam nepotrivită usului bisericeș, o limbă care este însă științifică (abstrăgînd dela prea desele pumnisme, cari copleșesc încă și

astăzi în măsură destul de mare tot ce se scrie în Bucovina), ceea ce a și fost scopul traducătorilor. Nu sub această apreciere cade însă Noul așezămînt alui Nitzulescu, care voia să fie pentru usul creștinilor, așadar voia să fie o carte *populară*.

Cartea lui Nitzulescu a fost desaprobată de cel mai competent for, de Academia romînă, unde-și înaintase acesta cartea sa cu scopul ca să fie premiată. Raportul despre traducerea aceasta l'a făcut înaintea Academiei pîn. Simion Fl. Marian, un cunoscător atît al limbei bisericești — ca preot, — cît și al limbei populare — ca cel mai de seamă folklorist romîn. — Acest raport a fost expresia părerii de rău pentru schimonosirea limbei și pentru redactarea necorăspunzătoare a celor mai sfinte lucruri ale Bisericei noastre. Pîn. Marian arată, că traducătorul nu ține cont de frumseța vechii limbii bisericești, pe care o ignorează introducînd sute și sute de neologisme nu numai neadequate, dar chiar urîte și desgustătoare, — arată apoi că traducătorul traduce rău romînește, că traduce necorect și că traduce nume și numiri într'o formă neromînească,¹⁾ erori, pe cari le-a scos pare că anume traducătorul

---

¹⁾ Cf. Analele Academiei romine, tom. XX. Partea administrativă și desbateri. București 1898. 281 sqq.

din cărțile sfintului Sinod. Opera lui Nitzulescu — eșită în vileag sub auspiciile societății biblice britanice — este un făt după formă și după toate a sfintului Sinod, ceea ce lămurește pe deplin atît influința cea distrugătoare ce a avut-o sftul Sinod asupra limbei romînești cît și pericolul ce mai amenință și acum limba Bisericei.

Cu toate părțile lui slabe „Noul așezămînt“ este foarte lățit, — ceeace se atribuie misionarilor societății biblice britanice — și suplinește ediția cea bună a Testamentului nou, a cărei apariție va fi un adevărat eveniment, căci să nu uităm a accentua: în România ca și la noi, lipsește o ediție corăspunzătoare din toate punctele de vedere, a Bibliei, înțeleg o ediție cu litere latinești și într'o limbă romînească-bisericească ireproșabilă, care să nu mai permită întrebuițarea ediției germane, franceze sau chiar evreești în foarte multe din puținele case de domni din România, cari socotesc de lucru creștinesc a avea și această carte în casa lor.²⁾ Până la apariția acestei nouă ediții îngrijite trebuie să ne folosim vrînd-nevrînd de cartea lui Nitzulescu, căreia din norocire totuș nu i-a succes să contrabalanseze Biblia dela Buzeu și a lui Șaguna, cari și acestea sînt destul de răspîndite.

*

---

²⁾ Cf. Biserica ortodoxă romînă. An. XVI. 763

La noi în Ardeal lipsa cărților „nouă” s'a ivit destul de tirziū, aproape la încheierea veacului al XIX-lea. Nemuritorul metropolit *Andreiū baron de Șaguna* s'a îngrijit, ca Biserica de sub păstoria lui să fie înzestrată pentru multă vreme cu *bunele* cărți tipărite sub nemijlocita priveghere a lui în „smerita” tipografie de el întemeiată, care a tipărit atâtea cărți încît a acoperit bine toate trebuințele bisericeî noastre pînă bine de curînd. Cea dintîi carte bisericească tipărită la noi cu litere latine e „*Octoichul cel mic*” apărut la anul 1894 sub îngrijirea reposatului metropolit *Miron Romanul*. A fost interesantă apariția acestei cărți. Pe deoparte influința cea puternică ce aū avut-o cărțile sftului Sinod din România și curentul modern în literatura bisericească, de supt care a se sustrage mulți credeau că ar fi un anachronism — pe de altă parte înclinarea metropolitului Miron față de avîntul cel mare pe care l'a luat limba bisericească, — (!) erau dōi factori atît de însemnați încît era o greutate foarte mare a nu ținea cont de ei. Părintele vicar de astăzi al Orăziei-mari, dl Vasile Mangra, își exprimase părerea că ar fi bine să se tipărească și la noi textele cari sînt în Biserica ortodoxă din Regat, dar cu observarea, ca să se stăruiască cu tenacitate asupra unității limbei, — ear pâr. vicar al Caransebeșului, dl Filaret

Musta, era de părerea ca să tipărim cărțile independent de cei din România, dar să folosim și cărțile lor la compunerea alor noastre pentru a putea combina un text mai bun, ba a provoca chiar o *emulare* în literatura bisericească. Epilogul discuțiilor din congresul bisericesc al anului 1892 a fost, că curentul cel bun a învins după ce și-a făcut singur calea, și prima ediție a acestei celei dintîi cărți a apărut ca o continuare naturală a firului tradițional bisericesc.

În precuvîntarea ce o adresează metropolitul Miron către „onorații cetitori” (cari pînă aci au fost totdeauna „cinstiții și de Christos iubitori cetitori”) nu-și poate ascunde dorul „de a ajunge și noi la o perfectă uniformitate internă a cărților noastre bisericești cu cele din regatul învecinat, unde ele sînt deja mult avîntate și în partea limbistică”. Acest dor nu s’a putut din norocire realiza de oarece actualul nostru metropolit Înalt P. S. S. dl Ioan Meșianu, pe atunci episcop al Aradului, și preasfințitul episcop al Caransebeșului dl Nicolae Popea, au stăruit „ca în primele ediții ale cărților noastre rituale cu caractere latine să se conserve textul, care se află în edițiunile de mai nainte cu caractere chirilice și să se admită numai unele întregiri și modificări mai mici, pe cari neapărat le pretinde praxa bisericească, progresul limbistic și claritatea textului”. De altcun și la

metropolitul Miron era mai mult numai dorul, nu și voința de a pune cărțile bisericești pe bazele celor din România, căci zice însuș: „prea sfințiții episcopi de la Arad și Caransebeș sînt cu mine de o părere ca să se conserve textul vechiului etc.“ și afară de aceea băgase însuș de seamă, că și în cărțile sf. Sinod s'aũ admis „inconsequențe“, după cum le zicea în menționatul congres. În felul acesta cărțile noastre bisericești aũ rămas și pe mai departe *ale noastre*, ceea ce a fost un noroc, și ele aũ trecut preste ispita înnoirii într'un fericit mod, — la a doua ediție pericolul nu mai amenință, căci astăzi toată lumea e de acord, că limba trebuie să fie mai întii de toate populară.

Octoichului dela 1894 i-aũ urmat în curînd alte cărți și anume *Acaftistul* (1898), *Apostolul* (1900), *Ciaslovul* (1901) și *Liturghierul* (1902), cari toate aũ păstrat aproape neatinsă limba edițiilor anterioare. Adevărul vorbind s'aũ făcut și unele schimbări: în mod destul de neobservat s'aũ străcurat puține, aș putea zice foarte puține inovații ca: *euharistie* (Ciaslov pg. 174) care obvine de tot rar, apoi ici coala *serv, servesc, predic*, dar într'o măsură *de tot mică*. O singură excepție face *Liturghierul*, (1902) care s'a edat după Liturgierul dela București și care cuprinde aproape toate greșelile aceluia, greșeli pe

carî le-am remarcat la locul său. Alături de diferitele neologisme sînt puse însă în cele mai multe locuri și expresiile vechi, ca d. e. la pg. 64 se zice: încă ne rugăm pentru bună întocmirea văzduhurilor (temperarea aerelor), saū: Tu eşti Dzeū pururea (fiind) existînd (pg. 97), ierurgia (jertfă) pg. 54; cunună (coroană) pg. 55, comoară (vistier) și altar (jertfelnic) pg. 39. Alte greșeli ale acestei cărți sînt acelea pe cari le-am spus și despre Liturgierul dela București. (Compară pg. 63 a Lit. din Sibiiū cu pag. 87 a celui dela București, 65 cu 90, 68 cu 95, 85 cu 118, 86 cu 120, 97 cu 135, 105 cu 146, 114 cu 159, 150 cu 209). Ceea ce e de remarcat cu privire la această carte rituală, care e cea din urmă tipărită la Sibiiū, e că terminologia slavă din toate cărțile noastre de pînă acum e abandonată și înlocuită cu cea grecească, îndeobște folosită în Romînia. Aceasta inovație s'a făcut sub influința Liturgierului din București. Astfel aflăm pretutindenea în loc de sedelnă — catismală, în loc de sfetilnă — exapostilaria, în loc de priceastnă — chinonic, în loc de otpust — apolis, — apoi în loc de hvalite — laude, pavecerniță — după cinare bogorodicină — a Născătoareî (cîntare de laudă) — o inovație aceasta din urmă, care ar trebui urmată mai departe pentru ca astfel să putem avea și termenii tehnici *romînești*.

Alături de cărțile apărute în tipografia archidiecezană din Sibiu, la anul 1899 a apărut și în vechea casă de editură a lui W. Krafft (urmașul lui G. de Closius) prima carte bisericească cu litere latine: Octoichul, în care sub raportul limbistic nu s'a făcut nici o inovație. Această firmă veche a făcut literaturii române servicii reale, cari vor trebui apreciate după merit din partea istoricului cultural nepreocupat. După Octoich a urmat Ciaslovul și Acaftistul, abstrăgînd dela broșurele populare cu subiect bisericesc (cärticica Maicei Domnului, Epistolia și Briul Maicei Domnului etc.), cari până aci se tipăreau și ele cu litere chirilice. Mai amintesc Octoichul bogat, apărut în tipografia „Poporul român” din Budapesta, care de asemenea conservă textul vechi. (Editor George Cătana. 1902).

Ar mai fi de vorbit despre limba din cărțile bisericești greco-catolice, care a făcut în diferite timpuri sărituri colosale și care a înregistrat un nesfîrșit lanț de erori, care mai de care mai grozave, — aceasta însă ar fi o sarcină pe care nu mă încumet a o lua asupra mea, conștiind fiind, că n'aș fi în stare să o suport.

Quod potui feci, faciant meliora potentes!

*

Și cu acestea aș fi ajuns la sfîrșitul cercetărilor mele referitoare la limba nouă-

lor cărți bisericești. Înainte de ce aş încheia, încă un cuvînt! Ni se vesteşte, că Sinodul bisericeî din Rusia a încuviinţat fraţilor noştri din Basarabia tipărirea cărţilor bisericeşti în limba romînească, după ce atîta vreme au fost siliţi să asculte sfînta slujbă într'o limbă, decît care nimic nu uraă mai mult pe lume, şi după ce atîtea încercări de a-şi emancipa neamir-narea cel puţin în cele bisericeşti, s'aû lovit de păretele indiferentismului rusesc. Vestea aceasta trebuie să ne umplă şi nouă ca şi celor din Basarabia inima de o bucurie sfîntă, şi vorbele şi rugămintile pe cari le-a adresat mai erî alaltăeri un ofi-ciant romîn din Basarabia, care e de mi-rare cum de mai ştie şi atîta romînească cîtă ştie — trebuie să afle răsunset în ini-mile acelora, căroră s'a adresat. Bietul ofi-ciant îi ruga pe toţi cîţi s'aû distins pe terenul limbistic să le vie într'ajutor la tipărirea nouălor cărţi bisericeşti, să le dea tot sprijinul posibil pentru redacta-reă acelora într'o formă desăvîrşită şi să le facă în chipul acesta cu putinţă o des-voltare sănătoasă în spirit curat romînesc.

Cînd am cetit călduroasa scrisoare a acestui ofi-ciant m'am gîndit, ce păcat de Dumnezeû ar fi dacă şi aceştî nenorociţi romîni ar fi siliţi de împrejurări nefaste să introducă în cărţile lor bisericeşti acea limbă stricată, care e adăpostită astăzi —

dar la nici un caz nu va mai fi și mine — la altarul bisericeii din România, — și un cutremur m'a cuprins cugetîndu-mă, cît de ușor s'ar putea întîmpla ca această anarchie limbistică să se încuibe și în Biserica din Basarabia, făcînd astfel, ca nemulțumirea isvorită din aceasta să nu fie cu mult mai mică de cît aceea, care isvora din despotismul rusesc.

Cînd apoi m'am cugetat la curentul cel bun, care a prins în timpul din urmă rădăcinii adînci și care are în fruntea sa pe cei mai de seamă scriitorii bisericești și laici — precum și pe cea mai înaltă instituție culturală a noastră: Academia romînă, grijile acestea mi s'aû spulberat și nedumeririle ce nutream aû pierit, precum piere fumul. Mă gîndeam la minunatele cuvinte, pe cari le-a rostit regele Romîniei într'o ședință de a acestei instituțiuni și la tot așa de frumoasele cuvinte, pe cari le-a rostit în sinul aceluiaș doct corp un alt membru luminat al lui, cuvinte decît cari n'aș putea afla altele mai potrivite pentru a sfîrși șirul acestor modeste cercetări ale mele:

„Limba este legătura sfîntă, care face unitatea vieții sufletești a tuturor părților neamului nostru împrăștiat supt deosebite stăpîniri. De aceea se cuvine, să ne atîngem de ea cu acel respect, cu care omul cuminte se apropie de tot ce este sfînt.

Respectul trebuie să fie îndoit, cînd este vorba de limba bisericeî, de limba sfintei rugăciuni, a sfintelor cîntări. Limba cărților bisericești trebuie să fie respectată și statornică și numai atunci se cuvine să fie scos dintr'însa un cuvînt, cînd el nu mai este înțeles de cei de astăzi și numai atunci este bine să fie introdus un cuvînt nou, cînd el a ajuns în întrebuintarea și înțelegerea tuturor. Altfel se calcă cuvîntul sfînt al Apostolului și se închide în vorbe neînțelese învățătura și ruga celor mulți și umiliți¹⁾

---

¹⁾ Cf. Despre introducerea limbei romînești în Biserică. Discurs de recepțiune. Ioan Bianu. București 1903. pg. 24.

Errata.

---

pag.	rîndul	în loc de	cetește
7	6	ținea	ține
45	3	negreșita	negrăita
48	32	ce	ceî
50	17	pretinia	prietinia
50	26	cuminecătură	comunicătură
66	19	fortissimus	fortissimum
68	24	de ale	ale
72	2	a	și
76	13	laică	profană

Alte erori mai mici, care nu împiedecă înțelesul, sunt rugați să le îndrepte cetitorii înșiși.

~~EGYETEMI KÖNYVTÁR~~

~~14 * 1919 AUG. 14.~~

~~KOLOZSVÁR.~~

